

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

18^e JAARGANG

WOENSDAG 23 AUGUSTUS 1933

No. 921

NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

Curatoren: Mr. G. Vissering, Voorzitter; Ir. A. Plate, Onder-
Voorzitter; C. H. van der Leeuw, Penningmeester; Mr. W.
M. van Lanschot; Mr. L. J. A. Trip; E. D. van Walree.
Directeuren: Prof. Mr. F. de Vries; Prof. Dr. N. J. Polak;
Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart, Directeur-Secretaris.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN.

COMMISSIE VAN ADVIES:

Prof. Mr. D. van Blom; J. van Hasselt; Jhr. Mr. L. H. van
Lennep; Mr. K. P. van der Mandele; Prof. Dr. N. J.
Polak; Mr. Dr. L. F. H. Regout; Dr. E. van Welderen
Baron Rengers; Prof. Mr. H. R. Ribbius; Jan Schilthuis;
Prof. Mr. F. de Vries.

Gedelegeerd lid: Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart.

Redacteur-Secretaris: Dr. H. M. H. A. van der Valk.

Secretariaat: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement
volgens tarief. Administratie van abonnementen en adver-
tenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam,
Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No.
145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in
Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 23,— per
jaar. Losse nummers 50 cents. Economisch-Statistisch
Kwartaalbericht f 1,—. Leden en donateurs ontvangen
het weekblad en het Kwartaalbericht gratis en een reductie
op de verdere publicaties.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

22 AUGUSTUS 1933.

In den toestand van de geldmarkt kwam deze week
verder weinig verandering. De prolongatierente bleef
onveranderlijk 1 pCt. noteeren en ook de callrente
bleef, op hetzelfde peil. Alleen op de medio was er
iets meer vraag, zoodat callgeld voorbijgaand op $\frac{3}{4}$ à
1 pCt. kwam en particulier disconto iets moeilijker te
plaatsen was; maar daarna zakte callgeld weder op
 $\frac{1}{2}$ pCt. terug, terwijl particulier disconto langzaam
terugliep tot $\frac{3}{4}$ à $\frac{1}{2}$ pCt.

De Minister van Financiën stelt een inschrijving
open op schatkistpapier op Dinsdag 22 Augustus.
Aangeboden worden de gebruikelijke drie- en zes-
maands-promessen en jaarbiljetten tot een bedrag van
ten hoogste f 80 miljoen. De rente voor de jaarbil-
jetten is weder teruggebracht op 4 pCt.

* *

Op den weekstaat van De Nederlandsche Bank
blijkt de post binnenlandsche wissels met f 1,8 mil-
lioën te zijn gedaald; de beleeningen liepen met
f 619.000 terug. Tegenover een afneming van den
post papier op het buitenland met f 1 miljoen staat
een toeneming van de diverse rekeningen onder de
activa der Bank groot f 959.000.

De goudvoorraad blijkt deze week met f 12,3 mil-
lioën te zijn aangegroeid; de zilvervoorraad steeg
met f 166.000.

Onder de passiva der Bank liep de biljettencircu-

latie met f 6,4 miljoen terug. De saldi in rekening-
courant van anderen vermeerderden daarentegen met
f 11,2 miljoen, terwijl het tegoed van 's Rijks Schat-
kist steeg met f 5,1 miljoen tot f 13,5 miljoen. Ten-
gevolge van deze mutaties is het beschikbaar metaal-
saldo met f 8,5 miljoen toegenomen; het dekkings-
percentage bedraagt nagenoeg 81 pCt. evenals de
vorige week.

* *

Op de wisselmarkt was het gedurende de afgelo-
pen week kalm. Ponden liepen aanvankelijk terug
onder aanbod, ontstaan door de aflossing der Indi-
sche leening; zij kwamen op 8.16, doch konden zich
weder een weinig herstellen en sloten op 8.18. Dol-
lars openden op ca. 1.86, bleven eenige dagen op dit
niveau, doch liepen later tot 1.80 terug; slot 1.83.
De \$/f-koers fluctueerde zeer; van 4.46 kwam de prijs
op 4.38 om daarna weder op 4.53 te belanden. Deze
schommelingen beïnvloedden onze Dollar-koers en
vinden haar oorzaak in opnieuw opgedoken inflatie-
geruchten. Marken liepen langzaam achteruit 59.05
—59. Registermarken lagen aanvankelijk zeer aan-
geboden; doordat de verkoopers zich plotseling terug-
trokken, ontstond er een vrij groote vraag, waardoor
de koers tot 42 opliep. Fransche Francs en Belga's
veranderden bijna niet: 9.70 en 34.58. Zwitsersche
Francs liepen van 47.89 op 47.81 terug. Het Noorden
zonder noemenswaardige verandering. Yen flauwer,
49, Rupees 62. Canadeesche Dollars 174.

Termijn-Ponden veranderden uiteindelijk maar
weinig. Een- en drie-maands noteerden tenslotte $\frac{3}{4}$
en 2 $\frac{1}{2}$ c. agio. Termijn-Dollars doen nog steeds
déport: $\frac{1}{2}$ en 1 c.

Op de goudmarkt gaat weinig om. De prijs, waar-
toe men in Londen kan koopen, laat de laatste dagen
geen marge; slechts bij het aanbod van de Indische
Ponden was het mogelijk met winst te opereeren. Van
uit het buitenland is op het oogenblik meer aanbod
dan vraag. Baren noteerden hier f 1.647—1.647.50,
Eagles 2.49—2.49 $\frac{1}{4}$, Sovereigns 12.15—12.17.

LONDEN, 21 AUGUSTUS 1933.

Indien wij van eene verandering op de geldmarkt
kunnen spreken, dan is dat alleen om op een lichte
vermeerdering in de vraag naar „overnight”-geld te
kunnen wijzen. Dit is veroorzaakt door verdere afbe-
talingen van 1 pCt. geld bij de Clearing Banks en
meerdere concurrentie in den namiddag voor saldi
bij particuliere banken en bankiers.

Disconto blijft zeer zwak, ook al zijn de nieuwe
schatkistpromessen Vrijdag een fractie duurder n.l.
 $\frac{5}{16}$ pCt. toegewezen. Bankaccepten noteeren $\frac{3}{4}$ pCt.

De deviezenmarkt is stil met minder heftige fluc-
tuaties. Dollars heden flauwer, 4.52; Guldens 8.19.

De effectenbeurs toonde verleden week een leven-
dig beeld. De nieuwe Canadeesche en Oostenrijksche
leeningen werden gretig gekocht.

VERDERE VOORUITZICHTEN VAN DEN GOUDMIJNBOW IN NEDERLANDSCH-INDIË.

De verdere vooruitzichten van den Indischen goudmijnbouw zijn uiteraard in de eerste plaats afhankelijk van het antwoord op de vraag, in hoeverre het waarschijnlijk geacht kan worden, dat nog nieuwe, tot nog toe onbekende ontginbare afzettingen gevonden zullen kunnen worden. Maar een factor van niet minder belang daarbij — inderdaad de nervus rerum — is de mate van publieke belangstelling, zich uitende in een meer of mindere mate van bereidheid tot financiële participatie.

Wat nu dit laatste betreft, lijken de uitkomsten van de in beide voorafgaande beschouwingen¹⁾ uitgevoerde analyse, op het eerste gezicht weinig geschikt om deze belangstelling tot grootere activiteit te prikkelen. Het staat zelfs te vreezen, dat menig lezer er slechts een bevestiging in zal vinden van wat hij reeds lang meende te weten: „mining is gambling”.

Men wil daarmee dan zeggen, dat de mijnbouw en in het bijzonder de goudmijnbouw, in hooge mate, haast onfatsoenlijk-speculatief zou zijn. Dit wordt zoo vaak en met zulk een stelligheid herhaald, dat het voor velen de waarde van een axioma gekregen heeft en zodoende er wezenlijk toe heeft bijgedragen, dat de Indische goudmijnbouw, vooral bij het meer degelijke en conservatieve deel van het Nederlandsche publiek, dermate in discredit geraakt is, dat de regelmatige en gezonde ontwikkeling van het bedrijf er ernstig nadeel van ondervonden heeft.

Het is daarom geenszins overbodig er hier met enkele woorden op te wijzen, dat deze goudmijnbouw niet maar is een „stray thrust of the spade”, doch dat er minstens evenveel ernstige voorbereiding, economisch inzicht en zakelijk overleg, wetenschappelijke kennis en bekwaamheid voor vereischt wordt als voor elke andere, algemeen als degelijk erkende tak van menselijke bedrijvigheid en vaak veel meer doelbewuste ondernemingsgeest, moreele en fysieke moed en taaië volharding.

Dat er vaak een roekeloze speculatie van gemaakt wordt is een andere zaak, die maar weinig met de eigenaardigheden van het bedrijf als zoodanig uitstaande heeft, doch voornamelijk van psychologischen aard is en zijn oorzaak vindt in een — men kan het slechts als een feit constateeren — haast verbysterende lichtgeloovigheid bij een groot deel van het publiek zoodra maar het woordje goud genoemd wordt: „the lure of the gold”. Voor dezulken is het inderdaad niets anders dan een zuiver kansspel; voor dengeen, die met overleg en oordeel er zich behoorlijk van vergewist, wat hij gaat ondernemen en zodoende de mate van risico bepaalt, die hij bereid en in staat is op zich te nemen, bestaat er in dit opzicht geen wezenlijk verschil met welke andere onderneming van commerciële aard ook.

Behalve dan — zal men tegenwerpen — dat het risico zoo buiten verhouding veel grooter is. Zoo oordeelt men, wanneer men er zich geen rekenschap van geeft, hoe het bij andere ondernemingen van handel en industrie daarmee in werkelijkheid gesteld is. Om niet al te uitvoerig te worden moge ter toelichting hier slechts worden volstaan met een paar citaten:

„It has been estimated that 95 per cent of the commercial and industrial enterprises which are started every year ultimately prove unprofitable. Such business failures are primarily due to incorrect estimation of the trade conditions which obtain in every field of commercial operations. These conditions are innumerable, intricate and constantly changing but nearly all of them are the result of merciless competition. There is relatively less competition in the business of mining the precious metals. Yet even with competition largely eliminated, I do not believe that mining enterprises have scored any less percentage of failures than the purely commercial, with their

¹⁾ Zie Economisch-Statistische Berichten van 17 en 31 Mei jl.

INHOUD.

Blz.

VERDERE VOORUITZICHTEN VAN DEN GOUDMIJNBOW IN NEDERLANDSCH-INDIË door <i>Ir. P. Hövig</i>	658
Enkele cijfers in verband met de economische beteekenis van de uitvoering der Zuiderzeewerken door <i>Ir. J. F. L. van Gils</i>	661
Munt en volkswelvaart door <i>Tj. Greidanus</i> met Naschrift door <i>Mr. W. J. L. van Es</i>	664
De Rijksmiddelen over Juli 1933	667
AANTEEKENINGEN:	
Een contingenteeringsmaatregel, die weinig doel heeft getroffen	668
Huurverlaging in de crisis	668
INGEZONDEN STUKKEN:	
Loonpolitiek en reflatie in de Vereenigde Staten door <i>Dr. G. C. A. van Dorp</i>	669
MAANDCIJFERS:	
Productie der Steenkolen-, Bruinkolen- en Zoutmijnen	670
Overzicht der Rijksmiddelen	670
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	671—676
Geldkoersen. — Wisselkoersen. — Bankstaten. — Goederenhandel.	

increased attendant hazards of endless competition constantly accelerated and intensified by cheaper processes of manufacture and various trade combinations. In weighing these opposing conditions it would appear as if the investor in mining enterprises should have a better „run for his money” than statistics would seem to indicate.”¹⁾

In plaats van te verwachten dat het veel grooter zal zijn, bevreedt het juist dezen deskundige dat het risico bij den goudmijnbouw niet wezenlijk geringer is dan bij andere ondernemingen en hij staat daarbij niet alleen: „On est surpris néanmoins de constater qu'aussi bien dans les affaires de mines que dans les affaires commerciales on n'en compte guère que 5 % qui réussissent...”²⁾

De indruk, dat het risico zooveel grooter zou zijn bij den goudmijnbouw, komt daar vandaan, dat het een veel acuter karakter heeft, waardoor het meer de aandacht trekt. Terwijl het bij ondernemingen van anderen aard vrijwel regel is, dat zij jaren lang voortsuccelen om en nabij de grens van winst en verlies, voordat zij roemloos en onopgemerkt bezwijken, is hier in verreweg de meeste gevallen het lot spoedig en finaal beslist: bij de opsporingen na enkele maanden, bij het onderzoek naar de waarde na een paar jaar; slechts het stadium van exploitatie heeft een overeenkomstig verloop. Het is er mede als met sommige ziekten: als bij een uitbarsting van pokken of cholera ergens eenige tientallen slachtoffers vallen komt het in de krant en heeft iedereen er mede te doen, maar van de duizenden, die jaarlijks aan t.b.c. bezwijken hoort men niet.

Wil men nu de uitkomsten van den Indischen mijnbouw aan dezen norm van 5 pCt. toetsen, dan kan men daarbij verschillende wegen volgen. Men kan, om te beginnen, zich houden aan de categorische indeeling in drie stadia zooals die tot nu toe bij deze beschouwingen werd toegepast. Daar bestaat inderdaad aanleiding toe omdat, zooals reeds vroeger werd opgemerkt, zij wezenlijk verschillend zijn, zoowel wat betreft den aard van het risico als van de geldelijke consequenties, die er aan verbonden zijn.

Voor de rationeele keuze van een vergunnings-terrein en de uitvoering van de opsporingswerkzaamheden worden wel algemeene en speciale, ook locale geologische kennis en inzicht vereischt, maar verder moet men maar afwachten wat er van komt. Het risico heeft een wel niet geheel, maar toch aanmerke-

¹⁾ T. A. Rickard, The Economics of Mining.

²⁾ J. Maurice, Etude d'une affaire minière.

lijk aleator karakter. Daartegenover staat, dat de geldelijke bedragen, die er mede gemeoid zijn nog betrekkelijk gering zijn. De vergunning zelf en het resultaat van de opsporing, de concessie, zijn verhandelbare objecten. Inderdaad zijn een belangrijk aantal verkocht — „ingebracht” zegt men gewoonlijk — aan exploratie- of exploitatiemaatschappijen, vaak voor aanzienlijke bedragen. Voor 61 gevallen van overdracht, waarvan het kon worden nagegaan, beliep het gezamenlijke bedrag niet minder dan f 26.204.000; het werkelijke aantal van deze transacties is belangrijk grooter. Hiermede moge voldoende aangetoond zijn, dat het stadium van opsporing geacht kan worden een geheel zelfstandige zakelijke gestie te zijn, onafhankelijk van de beide volgende stadia en van het geheel.

Het is niet mogelijk het bedrijfsrisico over dit stadium in een verhoudingsgetal op geldbasis uit te drukken. De totale besomming der overdrachtstransacties is niet bekend. Bovendien werd zij voor het grootste gedeelte voldaan in aandelen; van de hiervoor genoemde 26 miljoen waren slechts f 495.000 in contant geld. Voor welk bedrag deze aandelen door de oorspronkelijke bezitters gerealiseerd zijn is niet na te gaan. In vele gevallen zijn het wel niet meer dan papieren transacties geweest, die geen tastbare baten hebben opgeleverd, doch in tal van andere gevallen zal men er in geslaagd zijn de aandelen tegen een behoorlijke en soms zelfs tegen hoogen koers van de hand te doen. Een andere moeilijkheid vormt het antwoord op de vraag, wanneer men een onderneming van dezen aard als geslaagd kan beschouwen: moet men daarvoor 50, 100 of 200 percent meer terugontvangen dan men er in gestoken heeft? De meeningen zullen daarover verdeeld zijn. Neemt men het laatste cijfer als juist aan dan zou, om den norm van 5 pCt. met succes te bereiken, 15 pCt. van het geïnvesteerde bedrag — dat tusschen f 60 en f 70 miljoen bedragen heeft — dus rond f 10.000.000 — moeten zijn terugontvangen. Geheel onwaarschijnlijk is dat geenszins.

Ietwat meer houvast heeft men aan de numerieke resultaten: 189 concessies e.d. als uitkomst van 3.500 vergunningen maakt 5,4 pCt.

Voor het stadium van kwantitatief en kwalitatief onderzoek wordt niet alleen speciale geologische en technische kennis en vaardigheid vereischt, maar in niet mindere mate zakelijk overleg en economisch inzicht om de te verwachten exploitatiekosten in overeenstemming te brengen met de innerlijke waarde van het object. Het kan natuurlijk blijken, dat deze waarde zoo gering is, dat de mogelijkheid van een winstgevende ontginning ten eenenmale uitgesloten moet worden geacht. In zooverre is dan ook dit stadium nog tot zekere hoogte aleator, maar dat is nu niet meer de enige en beslissende factor en is daarom dus relatief van wezenlijk minder gewicht. Daar staat dan echter tegenover, dat de geldelijke consequenties, die er aan verbonden zijn, des te grooter worden.

Op 17 van de 155 concessies — dat is 11 pCt. — leverde het nadere onderzoek zoodanig bevredigende resultaten op, dat zulks tot ontginning heeft geleid.

Het waarde-onderzoek is op het meerendeel dezer terreinen uitgevoerd door de ondernemingen, die later de ontginning hebben ter hand genomen; slechts een paar kleinere zijn werkelijk door verkoop tegen een bepaald bedrag in andere handen overgegaan. Het is daarom niet goed mogelijk een zekere handelswaarde vast te stellen op het oogenblik, dat het tweede stadium beëindigd was. Een posterieure becijfering daarvan op grond van de uiteindelijke resultaten, die de ontginning heeft opgeleverd ware niet juist, omdat daarbij factoren in het geding zouden komen, die met het tweede stadium in geenerlei verband staan, maar in het derde thuis behooren. Men zal er dus genoeg mede moeten nemen — om zich althans eenig idee te vormen — vast te stellen, dat de gezamenlijke waarde van deze terreinen, op het

oogenblik van de beëindiging van het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek, ruimschoots voldoende geacht werd om het in de ontginnende ondernemingen gestoken kapitaal rentegevend te dekken. Dit kapitaal bedroeg, voor de 11 ondernemingen waarover de 17 terreinen verdeeld waren, nominaal f 26.420.000, of 33 pCt. van het totale bedrag van f 81 miljoen, dat voor onderzoek en exploitatie beschikbaar geweest is.

In het derde stadium, dat van de *exploitatie*, is uit het risico het blinde toeval, in den zin van „to be or not to be”, geheel verdwenen. Het moge zich vaak op andere wijze uiten, b.v. in den vorm van natuurrampen, in verband met den aard van het bedrijf, maar overigens is er niet veel verschil met ondernemingen van anderen aard, die reeds een zekere mate van stabiliteit hebben bereikt. Inderdaad verkeert de goudmijnbouw hierbij zelfs in gunstiger conditie door de garantie, die in de initieele ertsreserve gegeven is en doordat alle factoren, die men in het verzamelwoord „mededinging” kan samenvatten, nagenoeg geheel zijn uitgeschakeld.

Beschouwt men ook nu weer de uitkomsten van dit stadium in zijn geheel, daarbij alleen rekening houdende met de 11 ondernemingen, die het onvoorwaardelijk tot een geregeld bedrijf hebben gebracht, dan zijn zij — zooal niet bevredigend, toch ook weer niet bepaald ongunstig. Voor het geïnvesteerde kapitaal van rond f 26½ miljoen nominaal is een bedrijfsoverschot verkregen van rond f 49.000.000; het heeft dus f 22.500.000 winst opgeleverd of, over de 19 jaar, dat deze ondernemingen gemiddeld hebben bestaan, een rente van 4½ pCt. opgebracht.

Als er nog een verschil bestaat, wat het risico betreft, is het, dat winst en verlies in sterkere mate extreem verdeeld zijn dan bij ondernemingen van anderen aard; het is echter geen feitelijk, doch slechts een gradueel verschil. Voor acht van de 11 ondernemingen heeft de exploitatie verlies, voor slechts twee winst opgeleverd. Redjang Lebong heeft over de 33 jaren sinds tot ontginning werd besloten gemiddeld jaarlijks 22 pCt. uitgekeerd op het aandelenkapitaal, overeenkomende met 34 pCt. over het bedrag van f 1.600.000, dat inderdaad in contant geld er in gestoken was; voor Simau, met een in baar geïnvesteerd kapitaal van f 3.440.700 bedroegen de overeenkomstige cijfers 38½ pCt. en 16½ pCt. gedurende 26 jaren. Men neme bij de beoordeeling van deze cijfers in aanmerking, dat voor ondernemingen van mijnbouw 10 pCt. als een normale rente kan worden beschouwd.

Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt, kan men, bij beschouwingen over het aan den goudmijnbouw verbonden risico, ook andere wegen volgen, doch zulks moge, daar het geen bijzondere moeilijkheden biedt en het daarvoor noodige materiaal in de beide voorgaande beschouwingen te vinden is, aan den lezer zelf worden overgelaten.

* *

De vraag, die thans aan de orde komt is, hoe het, met het oog op de verdere vooruitzichten van den Indischen goudmijnbouw in de toekomst met het risico gesteld zal zijn. Er is in den loop der jaren inderdaad in verschillende opzichten te veel veranderd dan dat de uitkomsten van de achter ons liggende periode zonder belangrijke correctie op het heden zouden mogen worden toegepast.

Op het einde van de vorige eeuw, toen de goudmijnbouw in Indië zijn intrede deed, was omtrent de regionale geologie van den Archipel nog maar weinig, inderdaad zoo goed als niets bekend. De nestor van de Indische geologen, Dr. R. D. M. Verbeek, had daarvoor pas eerst den grondslag gelegd. Thans zijn van uitgestrekte gebieden geologische kaarten voorhanden van voldoende nauwkeurigheid om practisch bruikbaar te zijn.

Evenmin had men toen reeds eenig inzicht in de genese, het oorzakelijk verband met sommige ge-

steentesoorten, van de Indische goudertsen. Bij de keuze van de vergunningsterreinen richtte men zich geheel naar de resultaten en de verspreiding van de Inheemsche ontginningen. Doch het zijn juist deze, in de oogen van de bevolking meest waardevolle terreinen geweest, die, ondanks de belangrijke sommen, welke aan onderzoek en pogingen tot ontginning ervan besteed zijn, tot nog toe het minste succes hebben opgeleverd. Inderdaad behooren alle ertsafzettingen, die in geregelde ontginning gekomen zijn, op één enkele uitzondering na, — de minst belangrijke, Sintoeoe — tot een geologisch type, waarvan het bestaan in Indië toen nog geheel onbekend was. Welk een verschil dit maakt moge daaruit blijken, dat op Java, waarvan door Dr. Verbeek op schijnbaar goede gronden nog werd betoogd, dat er geen goudertsen konden voorkomen en waarvan niet bekend is, dat de bevolking er ooit goud ontgonnen heeft, er in de Prcanger (de Djampang) en in Bantam toch gevonden zijn, enkel en alleen op grond van geologische deductie.

Het gevolg van het een en het ander is dat, als het nog eens zou moeten worden overgedaan, men thans de opsporingen tot een heel wat kleiner oppervlakte zou kunnen beperken, dat er nu aanzienlijk minder dan 3.500 vergunningsterreinen zouden nodig zijn om hetzelfde resultaat te bereiken en er een evenredig geringer totaalbedrag mede gemoeid zou zijn. Al is het aan het eerste stadium verbonden risico niet er door van karakter veranderd, het is er aanzienlijk door verminderd, zoowel numeriek als financieel. Ter illustratie hiervan moge nog vermeld worden dat, terwijl indertijd voor de opsporingen van Gouvernementswege in Benkoelen en Palembang een terrein werd gereserveerd met een oppervlakte van ca. 40.000 K.M.², in Bantam kon worden volstaan met een oppervlakte van ca. 1500 K.M.²; aan het eerste werd een bedrag besteed van f 1.700.000, aan het laatste niet meer dan ca. f 300.000.

De ertskunde — economic geology, in het Engelsch — toen nog slechts een stiefmoederlijk behandelde paragraaf van de algemeene geologie, is in den loop der jaren tot een belangrijke en zelfstandige tak van wetenschap geworden. Hierdoor is men thans aanzienlijk beter dan vroeger in staat te beoordeelen of een, door de opsporingen gevonden ertsafzetting al dan niet voor een nader quantitatief en qualitatief onderzoek in aanmerking komt en welk bedrag men daaraan zal mogen besteden. Aan den eenen kant zal dit leiden tot een relatief geringer aantal concessies, aan den anderen kant tot een belangrijke vermindering van het voor dit stadium in totaal noodige kapitaal.

Door de verbetering van de techniek zijn niet alleen de kosten van verwerking per ton erts gedaald, maar is bovendien het nuttig effect, zooals dat tot uitdrukking komt in het z.g. extractierendement gestegen. Over 1904 bedroegen van de M.M. Redjang Lcbong de zuivere exploitatiekosten, dus zonder afschrijvingen en andere vaste lasten, f 17,10 per ton erts tegen f 11,14 over 1932. Over dezelfde jaren waren de extracties resp. 88,41 pCt. en 91,57 pCt. voor het goud en 72,91 pCt. tegen 86,59 pCt. voor het zilver. Deze beide factoren maken, dat tegenwoordig ertsen met een geringer gehalte dan vroeger nog ontginbaar kunnen zijn en dat komt zoowel aan het stadium van onderzoek als aan dat van exploitatie ten goede.

Voor dit laatste stadium beteekenen al deze verbeterde omstandigheden in hun geheel nog een belangrijke vermindering van het gevaar van overkapitalisatie, waaronder ondernemingen als Paleleh, Soemalata, Totok gedurende hun bestaan gebukt gingen.

Aan het fundamentele karakter van het aan den Indischen goudmijnbouw verbonden risico is door dit alles niets veranderd en het is zeer de vraag of men zal mogen aannemen, dat de waarschijnlijkheid van

succes er grooter op geworden is. Het verschil met voorheen ligt eerder aan den anderen kant, aan die van de mislukkingen, de kapitaalsverspilling zonder redelijke kans. Men heeft thans een reële basis, waarvan men kan uitgaan, het terrein van activiteit nauwkeurig kan afbakenen en het te investeren kapitaal kan limiteeren. Het risico van mislukking is daardoor belangrijk minder geworden.

Nu zijn de vorderingen van wetenschap en techniek, waaraan deze keer ten goede te danken is, weliswaar een blijvend bezit, doch om de voordeelen ervan tot hun volle recht te doen komen, zijn nog eenige andere dingen noodig, die helaas maar al te gemakkelijk verloren kunnen gaan en die men kan samenvatten onder het begrip „ervaring”. Op het eminente belang daarvan is hiervoor reeds terloops gewezen en het ligt overigens zóó voor de hand, dat het geen verdere toelichting behoeft. Slechts op één punt moge nog even de aandacht gevestigd worden. Het betreft de organisatie.

Een van de oorzaken, waardoor over de onderhavige periode de Indische goudmijnbouw zoo duur geworden is, is de versnippering, zoowel van krachten als van kapitaal, over een groot aantal kleine ondernemingen. Het zal ook zonder nadere toelichting wel duidelijk zijn dat, wanneer van den aanvang af de activiteit geconcentreerd geweest ware in enkele weinige grootere maatschappijen, er weliswaar niet meer uit den bodem gehaald zoude zijn, doch wel belangrijk minder er in gestoken.

Bovendien wordt bij een kleine onderneming vrijwel alles te zeer op één kaart gezet. Men krijgt een te ongelijke verdeling van het risico: de verliezen komen voor het grootste gedeelte ten laste van het eerste en tweede stadium, terwijl de winsten nageoeg geheel aan het derde stadium ten deel vallen.

In een land als Indië, waar de Europeanen niet zelf met spade en houveel hanteeren kan en dus voor den uit andere landen bekenden kleinen ondernemer — den prospector — geen plaats is, wordt al dadelijk bij het begin een vrij groot kapitaal vereischt en dit maakt het noodig, dat een voldoende groot aantal kansen in één hand vereenigd zijn om te mogen verwachten, dat er genoeg goede bij zijn om de vele kwade, waarop men als onvermijdelijk rekenen moet, minstens te compenseeren. Dat kan men alleen hebben bij een groote onderneming met een ruim arbeidsveld. Men behoeft zich daarbij niet tot uitsluitend goud te beperken, doch kan er ook andere delfstoffen bij betrekken. Er is in Indië inderdaad zulk een onderneming werkzaam die, nadat hare goudbelangen niets dan verlies en teleurstelling hadden opgeleverd, daarvoor vergoeding gevonden heeft in petroleum.

Bij een groote onderneming krijgt men een meer gelijkmatige verdeling van het risico over alle drie stadia. Eventuele winsten zullen daarbij weliswaar relatief kleiner uitvallen, voor de individuele deelhouders, doch wordt het risico van verlies in gelijke mate minder. Ook wordt het gevaar voor roekeloze speculatie er goeddeels door bezworen; het zal althans niet meer dien omvang kunnen krijgen als in het begin van deze eeuw, met al de droevige gevolgen ervan.

Misschien zal men vinden, dat dan ook de „muziek” er grootendeels uitgaat? Doch dat is een zuiver persoonlijke opvatting.

Thans blijft nog slechts de vraag te beantwoorden in hoeverre het waarschijnlijk geacht moet worden, dat in Indië nog nieuwe, tot dusver onbekende ontginbare afzettingen van goudertsen gevonden zullen kunnen worden.

Als men in aanmerking neemt, dat in het oude Europa, in landen waar de mijnbouw reeds sinds eeuwen op intensieve wijze wordt beoefend, nog altijd nieuwe en belangrijke ontdekkingen gedaan worden en daar tegenoverstelt, dat in Indië, met een landoppervlakte, die bijna 5 maal zoo groot is als die van

Frankrijk en uitgestrekte gebieden, waar nog nooit een deskundige onderzoeker een voet gezet heeft, het bedrijf pas in de laatste 35 jaren tot eenige ontwikkeling gekomen is, dan zal men alleen reeds in de waarschijnlijkheidsleer de vrijmoedigheid vinden deze vraag in gunstigen zin te beantwoorden.

* * *
Van meer uitvoerige beschouwingen moet hier worden afgezien daar die van, voor dit weekblad, te zeer technischen aard zouden moeten zijn. Doch op enkele punten moge, ter ondersteuning van bovenstaande uitspraak, toch wel worden gewezen.

Daar is dan in de eerste plaats Java, dat eerst in de laatste jaren, zooals hiervoor reeds werd opgemerkt, als mogelijke goudproducent is erkend geworden en waar met het opsporen nog pas een bescheiden begin gemaakt is, dat evenwel al dadelijk een noemenswaard succes heeft opgeleverd. In de eerste nummers van de loopende jaargang van het vakblad de „Mijnningenieur” werd door Ir. W. C. R. Koolhoven een artikel gepubliceerd over het voorkomen van goud op Java, waaruit slechts het volgende moge worden aangehaald „Voor geheel Zuid-Java kan echter met groote waarschijnlijkheid gelden, dat waar *Verbeek m* aangaf, hiermede inderdaad eene oud-(misschien midden-) mioceene formatie bedoeld is en dat overal, waar deze formatie ontsloten is, voor zoover daarin niet reeds afzettingen bekend zijn, de mogelijkheid bestaat deze alsnog aan te treffen.”

Een ander nieuw en nog geheel maagdelijk gebied is Nederlandsch Nieuw-Guinea, dat eerst sinds korten tijd toegankelijk is. Omtrent de geologische verhoudingen is nog maar zeer weinig met zekerheid bekend, aan het opsporen van nuttige delfstoffen, uitgezonderd petroleum, is nog zoo goed als in het geheel niets gedaan. In het Britsche gedeelte is men ons in dit opzicht ver vooruit. Sinds jaren wordt daar vlijtig en met succes geprospecteerd; een baggermaatschappij, Bulolo Gold Dredging Ltd. is reeds in vol bedrijf en behaalt, ondanks de moeilijke omstandigheden — alles wat voor het bedrijf noodig is wordt met vliegmachines getransporteerd; ook de dredge is zoo naar het terrein overgebracht — bevredigende resultaten. De verwachting, dat ook op Nederlandsch gebied ontginbare goudertsen gevonden zullen kunnen worden kan daarin slechts steun vinden.

Doch men hoeft niet uitsluitend op nieuwe gebieden het oog te richten. Op den Noord-arm van Celebes is de activiteit bijna geheel tot de kust beperkt gebleven, aan het binnenland is men niet toe gekomen. Behalve dat het moeilijk toegankelijk was, waren ook de politieke toestanden niet gunstig en toen in dit laatste verbetering gekomen was, was het animo voor den goudmijnbouw reeds aanmerkelijk geluwd. Hetzelfde geldt voor een groot gedeelte van het overige Celebes. Op Sumatra worden, ondanks de geringe activiteit, nog altijd nieuwe vondsten gedaan, getuige het vrij groote aantal concessie-aanvragen, die ultimo 1931 nog in behandeling waren. Zelfs kwam een nieuwe mijn, zonder veel gerucht, in Juni 1931 in ontginning, zij het ook op beperkte schaal.¹⁾ Ook op Sumatra zijn groote gebieden nauwelijks of in het geheel niet onderzocht; zelfs de meer bekende terreinen zijn nog lang niet „afgezocht”. Borneo heeft tot nu toe niets dan teleurstelling opgeleverd en, aan de hand van wat in latere jaren nog naders omtrent het voorkomen van goud bekend geworden is, schijnt er voorloopig geen aanleiding tot meer gunstige verwachtingen te bestaan. Maar het is het grootste eiland, het Nederlandsche gedeelte is zoo groot als geheel Frankrijk, het is ook het dunst bevolkte eiland, waarvan, wat het binnenland betreft nog maar in groote trekken iets bekend is om-

¹⁾ De mijn Balimbing bij Bondjol, S.W.K.; gedurende 1931 werden 7599 tonnen erts verwerkt en daaruit 75.777 gram goud en 38.344 gram zilver verkregen ter waarde van f 125.000.

trent de geologie. Het kan dus nog allerlei verrassingen opleveren.

Aan de noodige objecten behoeft het dus geenszins te ontbreken. Wat de toekomst voor den Indischen goudmijnbouw nog brengen kan, is dus grotendeels afhankelijk van de mate van publieke belangstelling, de meerdere of mindere bereidheid tot financiële participatie. Deze wordt beheerscht door de voorstelling, die men zich van het er aan verbonden risico maakt. Hierover kan geen algemeen oordeel gegeven worden, daar er een groot aantal factoren bij in het geding komen, niet alleen van zakelijken maar ook van persoonlijke aard, die in ieder bijzonder geval een ander gewicht zullen hebben, evenals zulks overigens ook bij elke andere willekeurige tak van handel of industrie het geval is. Dit moet dus, bij voorkomende gelegenheid, aan den lezer zelf worden overgelaten, die daartoe in het voorgaande het noodige materiaal moge vinden.

P. HÖVIC.

ENKELE CIJFERS IN VERBAND MET DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN DE UITVOERING DER ZUIDERZEEWERKEN.

Nu binnen afzienbaren tijd het einde kan worden tegemoetgezien van de tweede periode, waarin de Zuiderzeewerken met kracht werden voortgezet, na gedurende de jaren 1920 t/m. 1925 gebonden te zijn geweest aan de uitvoering van een beperkt werkplan, is het van belang enkele cijfers, betrekking hebbend op de versnelde uitvoering, te publiceren.

Onderstaand overzicht kan geenszins worden opgevat als volledig; slechts zijn enkele cijfers genoemd, waaruit moge blijken, hoe omvangrijk de uitvoering der Zuiderzeewerken is geweest.

Afsluitdijk Wieringen—Friesland.

Voor de uitvoering van den afsluitdijk Wieringen—Friesland en enkele andere werken, zooals o.a. een gedeelte van de kunstwerken in den afsluitdijk en de dijk Wieringen—Medemblik, had zich een N.V. gevormd, de Mij. tot Uitvoering van Zuiderzeewerken, waarvan de deelnemers vier groote Nederlandsche aannemersfirma's waren.

Het spreekt vanzelf, dat de M.U.Z. over een uitgebreide hoeveelheid materieel moest beschikken om binnen den daarvoor gestelden termijn 23 miljoen m.³ zand en 13,5 miljoen m.³ keileem aan den bodem der Zuiderzee te ontleenen en in den afsluitdijk te brengen, vermeerderd met 5 miljoen m.³ zand en 3,5 miljoen m.³ keileem voor den Wieringermeerdiijk, met nog elders te verwerken hoeveelheden en andere voor den dijksbouw benodigde materialen. Het door de aandeelhouders samengebrachte, en door de M.U.Z. van hen gehuurde materieel, zooals baggermolens, zuigers, sleepboten, bakken, enz., bleek echter niet voldoende om aan de gestelde eischen te voldoen; de M.U.Z. moest haar materieel uitbreiden met nieuw geconstrueerde werktuigen, speciaal voor het verwerken van keileem en het intensieve transport op de werken zelf van de groote hoeveelheden zware natuursteen.

Deze uitbreiding van materieel heeft voornamelijk plaats gehad in de jaren 1927 t/m. 1930, zoodat in die jaren belangrijke opdrachten aan de Nederlandse machinefabrieken, constructiewerkplaatsen en werven zijn verstrekt.

De vloot had langzamerhand een grootte van rond 100.000 ton bereikt, en nog moest men wel eens overgaan tot het bijhuren van materieel, wanneer aan de uitvoeringscapaciteiten zeer hoge eischen werden gesteld, zooals b.v. bij de werkzaamheden voor het dichtten van het Sluitgat in de Middelgronden, gedurende de maanden October en November 1931, waartoe eerst laat in het seizoen werd besloten. De weekproductie heeft men toen kunnen opvoeren tot een ongekend hoog maximum van 330.000 m.³ zand en 92.000 m.³ keileem, gemeten in middelen van ver-

voer, waarbij zij opgemerkt, dat nagenoeg het geheele M.U.Z.-bedrijf slechts op één punt was geconcentreerd.

De nieuw-waarde van het totaal door de M.U.Z. tewerkgestelde materieel, alsmede van haar kantoor-gebouwen, woningen e.a., bedroeg rond *f* 17 miljoen, waarin begrepen een nieuw-waarde van rond *f* 5 miljoen voor de bezittingen van de N.V. zelf.

Door het tewerkstellen van zooveel materieel, gepaard aan een doelmatig gebruik ervan, is het voor de M.U.Z. mogelijk geweest om jaarlijks een bedrag van *f* 15 à 20 miljoen te verwerken en wel in de jaren 1927, 1928, 1929 aan den afsluitdijk en aan den Wieringermeerdijk en in de jaren 1930, 1931 en 1932 aan den afsluitdijk alleen.

Bijgaande overzichtskaartjes mogen een indruk geven van het verloop der werkzaamheden, den dijksbouw betreffende, sinds 1920.

Ter bescherming van het dijkslichaam onder water en van de betugelingsdammen heeft men $1\frac{1}{2}$ miljoen m.² kraagstukken en zinkstukken verwerkt, waarvoor gebruikt zijn rond 18 miljoen bossen rijshout (Hollandsch en Geldersch). Voor den Wieringermeerdijk worden deze getallen resp. 270.000 m.² en 3 miljoen bossen. Om te kunnen beschikken over de groote hoeveelheden rijshout, heeft men gedurende de jaren 1927, 1928 en 1929 voor den afsluitdijk en den Wieringermeerdijk en gedurende de jaren 1930, 1931 en 1932 voor den afsluitdijk alleen reeds jaarlijks een oppervlakte van 3500 à 4000 h.a. moeten beplanten, waarvan de Rijksgriendgronden in de Biesbosch ter grootte van 850 h.a. jaarlijks een hoeveelheid van 1 miljoen bossen Hollandsch rijshout leverden.

Voor het bestorten van de zink- en kraagstukken en voor het aanbrengen van de steenbekleding boven water, was men aangewezen op door Nederlandsche firma's uit het buitenland (voornamelijk Duitschland en België) betrokken natuursteen. Totaal werd aan den afsluitdijk verwerkt $1\frac{1}{2}$ miljoen s. t. natuursteen ter waarde van ongeveer *f* 7 miljoen, terwijl het vervoer heeft plaats gehad door Nederlandsche reeders, ten bedrage van *f* 4 $\frac{1}{2}$ miljoen. Tevens moest het hout, gebruikt aan beschoeiingsplanken, damwanden en steigers, voor het grootste gedeelte uit het buitenland worden betrokken, waaraan gemiddeld per jaar, gedurende de jaren 1930, 1931, 1932 *f* 6000 werd besteed. Het creosoteeren van de benodigde hoeveelheden kon echter geheel plaats vinden in Nederlandsche creosoteerinrichtingen.

Als aan den afsluitdijk nog verwerkte Nederlandsche producten kunnen genoemd worden 28.500 m.² betonzetsteen en 16 miljoen stuks klinkers aan bekleding en bestrating.

Behalve de aan den afsluitdijk verwerkte hoeveelheden heeft ook het bedrijf zelf groote bedragen gevorderd voor den inkoop van kolen, smeermiddelen, touw, enz.

Jaarlijks heeft de M.U.Z. van de Staatsmijnen 40 tot 60.000 ton steenkolen en briketten betrokken, een waarde vertegenwoordigende van ruim *f* $\frac{1}{2}$ miljoen en gedurende de jaren 1930, 1931, 1932 in haar bedrijf voor gemiddeld *f* 85.000 aan touw, *f* 35.000 aan kettingen (*f* 10.000 in het laatste jaar wegens gebruik van oude voorraden) en *f* 15.000 aan ankers als Nederlandsche producten verbruikt en nog voor gemiddeld *f* 60.000 aan staaldraad en *f* 25.000 aan oliën en vetten, welke producten grootendeels afkomstig waren uit het buitenland.

Tenslotte is nog een belangrijk bedrag aan reparaties den Nederlandschen werven ten deel gevallen, wat wellicht geschat kan worden op totaal *f* 8 miljoen.

Kunstwerken in den afsluitdijk.

Ten behoeve van de afwatering van het IJsselmeer zijn in den afsluitdijk 25 uitwateringssluizen en in het belang van de scheepvaart 3 schutsluizen ge-

bouwd, terwijl 2 draaibruggen ten dienste van het gewone verkeer over den afsluitdijk zijn vervaardigd. De verhouding van de uit het buitenland betrokken materialen tot die, welke uit ons eigen land konden verkregen worden, is bij den bouw der kunstwerken voor de Nederlandsche industrie niet zoo gunstig als de bij den bouw van den afsluitdijk tot uitdrukking gekomen verhouding. Bij den aanvang der werkzaamheden in 1927 toch was het aangewezen gebruik te maken van buitenlandsch cement, omdat Nederland toentertijd nog niet over een cementindustrie beschikte en moesten ook wapeningsijzer en damwandijzer uit het buitenland worden betrokken wegens het ontbreken van walswerken hier te lande. Behalve de benodigde 59.000 ton cement, ruim 10.000 ton wapeningsijzer en ongeveer 5000 ton damwandijzer moesten ook 10.500 ton tras, ruim 13.000 heipalen, graniet en tafelbasalt door het buitenland worden geleverd, ter gezamenlijke waarde van ruim *f* 3 miljoen.

Ons land zelf kon alleen zorgdragen voor de levering van 133.000 m.³ zand, ongeveer 100.000 m.³ grind, baksteen, betonsteen en enkele andere bouwstoffen, een waarde vertegenwoordigende van ruim *f* 1 miljoen.

Voor het vervaardigen van de ijzeren schuiven en deuren, de draaibruggen, de bewegingswerktuigen en de elektrische installaties zijn in de jaren 1930, 1931 en 1932 aan de Nederlandsche industrie opdrachten verstrekt voor een totaal-bedrag van *f* 2,3 miljoen.

Weliswaar moesten de te verwerken materialen voor een groot deel uit het buitenland worden betrokken, zooals gewalst ijzer, en kon Nederland ook het staal en het ijzer, benodigd voor de gietingen, niet in voldoende hoeveelheden produceeren, maar het constructiewerk is door Nederlandsche fabrieken vervaardigd en hebben de gietingen van het ijzer geheel, die van het staal nagenoeg geheel, plaats gehad in Nederlandsche gieterijen.

Ook onze koloniën hebben hun aandeel bijgedragen in het leveren van Surinaamsch hout voor de remmingwerken, voor een totaal bedrag van *f* 300.000.

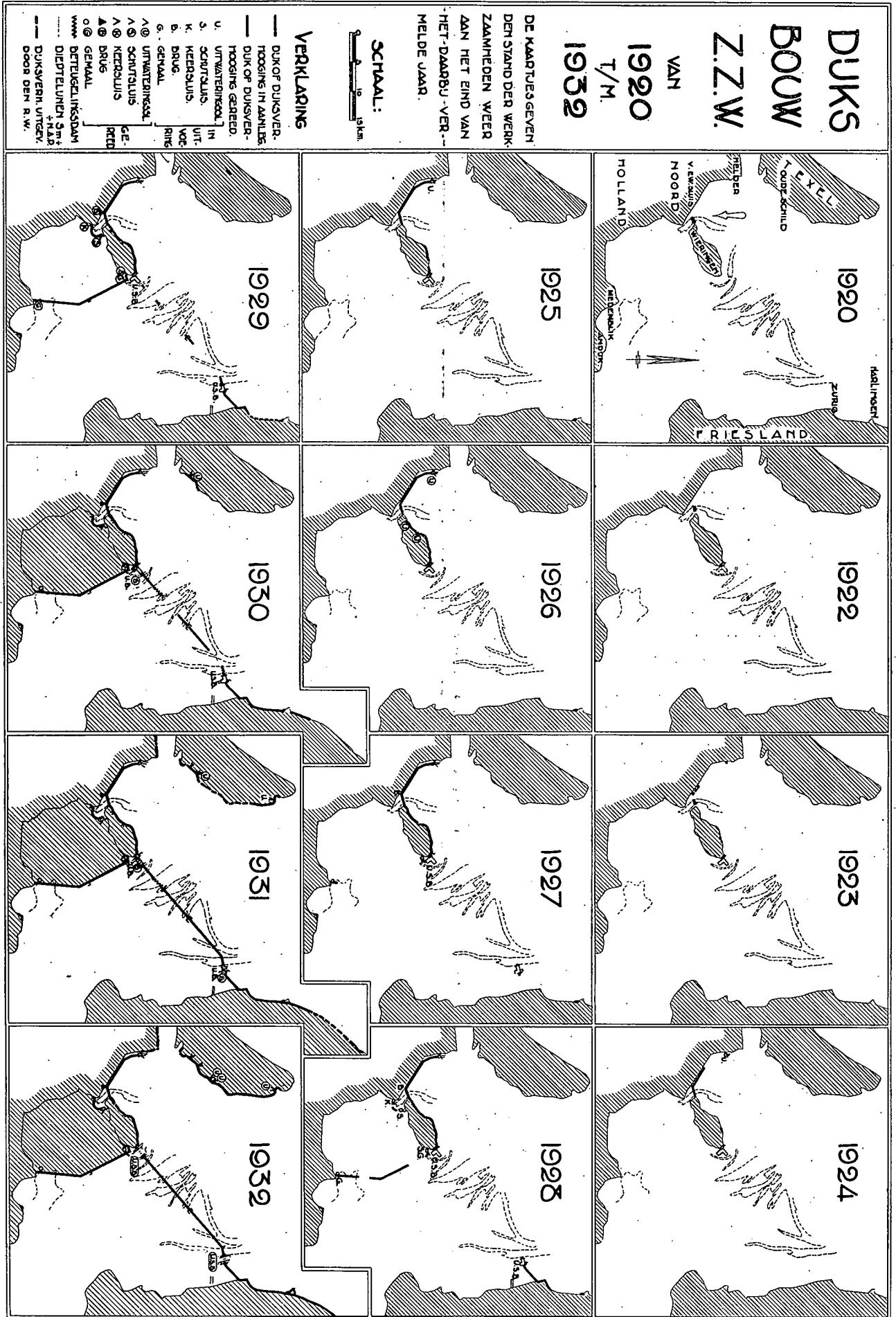
De Wieringermeer.

Boden de werkzaamheden voor de afsluiting der Zuiderzee aan slechts enkele groote aannemers en voor de bijkomende werken aan enkele kleinere aannemers werkgelegenheid, de werkzaamheden tot inpoldering van de Wieringermeer waren gedeeltelijk van geheel anderen aard, waardoor een groot aantal aannemers een ruim arbeidsveld vond, om zich te kunnen ontplooiën. Zoo hebben aan de inpoldering van de Wieringermeer rond 50 aannemers medegewerkt, waarbij niet zijn medegerekend de leveranciers van ijzeren onderdeelen der kunstwerken in en om de Wieringermeer en de aannemers, die voor de Directie van de Wieringermeer werken hebben uitgevoerd.

In de periode vóór de drooglegging, 1927 tot Augustus 1930, werden de dijken, de gemalen, de toegangssluizen, de randwerken en de kanalen en tochten tot stand gebracht, terwijl de werkzaamheden na de drooglegging zich bepaalden tot het afwerken van de kanalen en tochten, het graven van kavelen wegslooten, het bouwen van schutsluizen in den polder, bruggen en dienstwoningen en het aanleggen van wegen, terwijl de Directie van de Wieringermeer zich belastte met het in-cultuurbrengen en het stichten van enkele bevolkingskernen.

Aan de dijken werd voor ruim *f* 2 $\frac{1}{2}$ miljoen steen verwerkt, inclusief de vrachten, welke hoeveelheid, evenals die voor den afsluitdijk, uit het buitenland moest worden betrokken.

Voor den bouw van de pompstations kon om meer vermelde redenen niet gebruik gemaakt worden van Nederlandsche cement, echter heeft men bij den bouw van de sluisen en bruggen in den polder wel de Nederlandsche cement-industrie kunnen bevoor-

deelen. Ook de Nederlandsche staal- en machine-fabrieken hebben belangrijke leveringen gedaan ten behoeve van de pompinstallaties (ruim f 735.000) en van de schutsluizen en bruggen (ongeveer f 1 miljoen). Voor den aanleg van wegen kwamen alleen Nederlandsche aannemers in aanmerking, waarbij voor een klein deel moest worden gebruik gemaakt van buitenlandsch behoudingsmateriaal voor de steenslagwegen, terwijl de Nederlandsche baksteenindustrie, in een voor haar zoo benardende tijd, in de Wieringermeer een niet onaanzienlijk afzetgebied vond en tot Januari 1933 ruim 31 miljoen klinkers, meereendeels van groot formaat, voor een bedrag van ruim f 920.000 heeft kunnen leveren.

Voor de werkzaamheden, welke door de Directie van de Wieringermeer werden behartigd, moge onderstaand staatje, ontleend aan door haar ter beschikking gestelde gegevens, een overzicht geven van de belangrijkste hoeveelheden materieel en materiaal, welke benodigd zijn geweest voor het in-cultuur-brengen en bewoonbaar-maken van een gedeelte van den polder gedurende de periode Augustus 1930 tot Januari 1933:

	Neder-land	Buiten-land	Totaal
Werktuigen en machines c.s.	f 320.000	f 470.000	f 790.000
Draineeringsmateriaal	450.000	—	450.000
Heiningmateriaal	32.000	5.000	37.000
Kunstmest	245.001	194.000	439.000
Zaden (1.080.000 KG.) 1)	250.000	90.000	340.000
Landbouwloodsen en daarbij behorende woningen gereed of nog in aanbouw 2)	1.250.000	—	1.250.000
Woningbouw in de dorpen	630.000	—	630.000
Slakkenzand en schelpen (fietspaden)	110.000	—	110.000
Totaal	f 3.287.000	f 759.000	f 4.046.000

1) Waaronder 295.000 KG. van eigen oogst: f 25.000.

2) Waaronder Nederl. ijzerconstructie: f 210.000.

Tegenover deze uitgaven staat o.a. een opbrengst van de oogsten in 1931 en in 1932:

Zaden	3.660.000 KG.
Hooi	880.000 „
Stroo	6.000.000 „

Bovendien is door particulieren nog voor f 230.000 in den polder, voornamelijk in de dorpen, gebouwd.

MUNT EN VOLKSWELVAART.

De Heer Tj. Greidanus schrijft ons:

In een artikel getiteld „Munt en Volkswelvaart” in het nummer van 9 Augustus houdt Mr. W. J. L. van Es een pleidooi voor een opschorting van den gouden standaard en eventueel voor een vervanging door een ander monetair stelsel in de toekomst.

Met inhoud en conclusies van dit artikel kan ik mij in geen deele vereenigen en naar aanleiding daarvan veroorloof ik mij de volgende opmerkingen te maken.

In de eerste plaats gaat de heer Van Es lijnrecht in tegen de opinie van degenen, die meenen, dat het verlaten van den gouden standaard, indien dit niet noodgedwongen geschiedt, een rechtsverkrachting zou zijn. Integendeel, schrijft hij onderaan blz. 625: „Een nationale geldstandaard, welks wettige waarde gekoppeld is aan een metaal, dat door internationale politiek aan schommeling bloot staat, is geen standaard, maar valsche munt.” En op blz. 626 (1ste kolom): „Geen crediteur heeft het recht gebruik te maken van een valsche maat — hoe wettiglijk ook — zoodra ontdekt is, dat hij valsch is.”

Ik geloof, dat de schrijver het begrip „valsche munt” in een dusdanig overdrachtelijke vorm gebruikt heeft, dat van het oorspronkelijke idee daar-

omtrent niets meer is overgebleven. Oorspronkelijk sprak men van valsche munt, indien onbevoegden munten maakten, die een geringere waarde inhielden dan de echte munt en men heeft dit begrip terecht ook van toepassing gebracht op de overheid, indien die munten van geringer gewicht en/of gehalte in omloop bracht, of aan de papircirculatie een uitbreiding gaf dusdanig, dat de inwisselbaarheid tegen standaardgeld in gevaar werd gebracht. Terecht noemde men dit valsche munterij, omdat iedereen zich bij zijn transacties gebaseerd had op bepaalde afspraken, waaraan de geldcreatie had te voldoen, zooals een bepaald gewaarborgd gewicht en gehalte, en wanneer dan geld in omloop werd gebracht, dat niet voldeed aan dien afspraak werd terecht ook dit valsche-munterij genoemd.

De heer Van Es gaat nu echter zóó ver met het overdrachtelijk gebruik van „valsche munt”, dat hij juist komt tot het tegendeel van een zuivere aanwending van dit begrip op de handelingen van de tot geldcreatie bevoegde instanties. Sinds jaren is het Nederlandsche geld gekoppeld in een bepaalde verhouding aan het gouden metaal en iedereen heeft bij zijn transacties en bij zijn aangegane verbintenissen ermede rekening kunnen en moeten houden, dat door verschillende omstandigheden — ook buiten onze landsgrenzen — de ruilwaarde van dit geld zich kon wijzigen. Door den loop der omstandigheden is momenteel de debiteur in ongunstiger omstandigheden geraakt dan de crediteur (althans ten aanzien van de ruilwaarde van het geld, niet ten aanzien van de moderne internationale „rechts”-begrippen) en de heer Van Es vindt nu, dat „de crediteur geen recht heeft gebruik te maken van een valsche maat.”

De zaak staat hiermede van louter overdrachtelijkheid juist op zijn kop. Indien men zich houdt aan gemaakte afspraken is men valsch, indien men plotseling alle overeenkomsten verbreekt is men eerlijk! *Moreel* is een invoering van een indexstandaard slechts te verdedigen, als hij aanpast op een bestaand niveau, niet wanneer bij de invoering hetzij debiteuren worden bevoordeeld ten koste van crediteuren, hetzij omgekeerd crediteuren ten koste van debiteuren.

Economisch is de indexstandaard ook dan nog niet te verdedigen. De discussie hierover is naar aanleiding van het artikel van Mr. Van Es niet zoo eenvoudig, omdat hij, zooals vele anderen, stilzwijgend uitgaat van de veronderstelling, dat standvastig geld hetzelfde zou zijn als geld, waarvan de ruilwaarde stabiel is. Ik zou mij echter geenszins verbazen, als de heer Van Es, gesteld dat hij niet leefde in een tijd van een geweldige vooruitgang van de techniek, die een veel grootere productie mogelijk maakt met een veel geringer offer aan handen-arbeid, maar dat hij leefde in een tijd van misoogsten en van uitputting van grondstoffen, een artikel zou schrijven, waarin gevraagd wordt den indexstandaard af te schaffen, omdat bij deze „valsche munt” de crediteur in een tijd van gebrek voor zijn geld hetzelfde kan koopen als toen alle goederen nog overvloedig waren. Hij zou dan opponeeren ten bate van den debiteur, die zou worden „doodgesaneerd” (in het tegenwoordige artikel staat deze term op blz. 626 onderaan), omdat deze niet voldoende product zou kunnen leveren om daarmede het bedrag van zijn schuld te kunnen realiseren. Hieruit blijkt reeds, dat het niet juist is om een onveranderlijke ruilwaarde van geld aan te zien als een criterium voor stabiliteit. Door velen wordt hiervan evenwel stilzwijgend uitgegaan. Veel belangrijker echter dan de vraag, of met geld een onveranderlijke hoeveelheid goederen gekocht kan worden, is de vraag, of de goederen, die met het geld gekocht kunnen worden, een grooter of kleiner offer bij de productie vereischen, of in meerdere of mindere mate in een behoefte voorzien. Zooals gezegd is de discussie over dit vraagstuk naar aanleiding van het artikel van Mr. Van Es niet eenvoudig, omdat hij deze vraag in het geheel zelfs niet

overweegt. Ik moet hiervoor dus verwijzen naar eenige andere publicaties van mij, nl. in het laatste Banknummer van het Algemeen Handelsblad, in de Nederlandsche Mercuur van 3 Augustus en naar mijn boek „The value of money”.

Afgezien van de twee hoofdpunten, de moreele en de economische kwesties uit het betoog van Mr. Van Es, zijn er nog eenige detailpunten, hoewel eveneens zeer belangrijk. De eerste betreft, wat geschreven is op blz. 625 in het laatste deel van de eerste kolom en het grootste deel van de tweede kolom. Bij de daar gegeven visie is de stijging van het prijsniveau na den oorlog te verklaren, maar niet de teruggang, die volgde. En deze omissie, waarover in het artikel te gemakkelijk heengegleden wordt, is daarvoor te belangrijk. Indien bijv. in Amerika de prijsstijging gebaseerd was geweest uitsluitend of hoofdzakelijk op de goudtoevoeren uit de landen, die in en na den oorlog hun goud hadden afgestooten, dan had men de prijsdaling in Amerika, die later volgde, gemakkelijker met den naam „deflatie” kunnen bestempen, indien het goud weer naar die landen was teruggevloeid. Iedere prijsdaling is echter nog geen deflatie, zooals het artikel stilzwijgend schijnt aan te nemen; er kan ook aan de goederenzijde een wijziging veroorzaakt zijn in de ruilverhouding tusschen goederen en geld. Gedeeltelijk is dit zeker het geval geweest, en „last not least”, kan de wijziging zijn veroorzaakt, en is ze veroorzaakt door vrees voor bezit in den vorm van goederen en preferentie voor bezit in den vorm van geld, wat zijn uiteindelijke oorzaak vond in de voor de volkswelvaart ongewenschte structuur, die na den oorlog in de overheid in vele landen ingang vond. Het is de crisis van deze politieke richting, die we thans hebben te doorworstelen.

Tenslotte vind ik in het artikel van Mr. Van Es een aantal „Schönheitsfehler”, die ik niet onopgemerkt mag laten voorbijgaan. Met kracht moet geopperd worden tegen de populaire visie, die steeds weer opduikt, als er misère is, dat „het groot-financieuzen en de groot-industrie” het hebben gedaan. „Er is een bepaalde campagne aan den gang, met talent georganiseerd” zoo heet het. „Er is één groep, die overwegend belang heeft bij den gouden gulden van nu.” „Deze groep verbergt zich achter het masker van de „arme weduwe en wees”.

Ik vind dergelijke uitlatingen te betreuren. Ik ben overtuigd, dat Mr. Van Es met zijn m.i. onjuiste visie op dit monetaire vraagstuk geen groepsbelang vertegenwoordigt. Waarom zouden zijn opponenten niet eveneens zonder enig groepsbelang op het oog te hebben kunnen zeggen en schrijven, wat zij moreel en economisch juist achten. Heel erg is dan ook de uitdrukking onderaan blz. 627: „Het waren regeeringen, die de vraag van recht of onrecht hebben beslist tegen het eenzijdig belang van crediteuren.” Hier haspelt de schrijver recht en belang dooreen op een wijze, die mij minder juist voorkomt. En vlak daarna wordt vermeld, dat „in de Ver. Staten de strijd nog niet beslist is, waar de belangen worstelen van groot-financiers en volkswelvaart.” Ik ben overtuigd, dat groot-financiers in de Ver. Staten wel wisten, dat zij het grootste belang hadden bij volkswelvaart en dat zij niet verstandig zouden doen met de volkswelvaart te worstelen. Maar mocht er ooit één geweest zijn, die dat niet wist, dan zal hij door de laatste crisis wel beter geleerd hebben.

In ons land is er niets, dat er op wijzen zou, dat een bepaald groepsbelang handhaving van den gouden standaard vraagt. Het was een bekend groot-industrieel, die in een opzienbarend schrijven depreciatie van ons ruilmiddel bepleitte en er zijn andere groot-industrieelen en groot-financiers, die de funeste gevolgen, waartoe dit zou leiden, niet inzien.

Dat depreciatie moreel te verantwoorden zou zijn en economisch voor de volkswelvaart wenschelijk, daarvan heeft Mr. Van Es zijn opponenten in zijn artikel van 9 Augustus niet kunnen overtuigen.

Naschrift. Bij de mij toegemeten ruimte, zal ik zoo beknopt mogelijk moeten zijn.

I. Rechtsverkrachting en Muntvervalsching.

In mijn stuk vermeldde ik den ouden rechtsregel: „Summum ius, summa iniuria.” Deze regel is aan elken rechtsgeleerde bekend, hij waarschuwt er voor schijn en wezen te verwarren. De rechter weze in-dachtig, dat zelfs een volkomen rechtsgeldig „recht”, het hoogste „onrecht” kan zijn.

Al wat de heer G. hieromtrent tegen mij beweert, toont aan, dat hij dit voorbij ziet. Voor hem is het genoeg, dat de debiteur gecontracteerd heeft, en dat hij wist of weten moest, dat het nationale geld een andere ruilwaarde kan hebben.

Mijn stelling is, dat de Nederlandsche wetgever indertijd het nationale geld baseerde op een reëlen gouden standaard, die echter, zonder dat de wetgever dit begreep, ja zelfs, zonder dat de wetenschap klaar zag, thans niet meer bestaat, en gewijzigd is in een goud-wisselkoers-standaard, waaraan groote gebreken kleven.

Geen metaal-standaard kan stabiel zijn. Toegegeven. Maar tot 1914 was aanwezig een zekere hoeveelheid „vrij” monetair goud, die het onmisbaar vereischte is voor een goede functie van elken metaal-standaard. Zij bedroeg 50 pCt. van de verplichtingen der Centrale banken. In 1928 bedroeg zij maar nauwelijks 10 pCt. Het was dus zeer gemakkelijk om goud te „corneren”. De stoot werd gegeven in 1928 door Frankrijk, waarna een algemeene „vlucht” in het goud volgde, en de ineenstorting. Nederland heeft sedert jaren geen echten gouden standaard meer, hij is, wetenschappelijk gesproken, *vervalscht*. Ik heb het recht die uitdrukking te gebruiken, en ik bezig haar, omdat de voorstanders van den gouden standaard, het woord „muntvervalsching” bezigen in een onwetenschappelijken zin.

Zij bezien het van het ouderwetsche technische standpunt, of er wat meer of minder metaal in aanwezig is. Het doel en vereischte van nationaal geld behoort te zijn, zooveel mogelijk waardevastheid, in zichzelf (ik kom hierop nader terug).

II. Moraal.

Wat de moraliteit betreft, zoo zijn er in het recht duizend voorbeelden voor één, dat de wetgever het contractenrecht wijzigde, zoodra dit onrecht en immoreel zou worden. Men denke aan de slavernij, het ius talionis, men denke aan de huurwetten tijdens den oorlog, men denke aan de pachtwetten.

De heer G. zal niet kunnen ontkennen, dat theoretisch denkbaar is, dat een goudclausule immoreel zou kunnen zijn. Het twistpunt kan dus alleen zijn, of de huidige toestand zóó is, dat het handhaven van den gouden standaard immoreel is. De nood van ons volk en van Indië is zóó, dat ik het hem niet kan nazeggen „leve de gouden standaard, al vergaat ons volk”. Krachtens mijn onderzoek naar de ideële vervalsching van den oorspronkelijken gouden standaard — die toch geen ideaal was — en naar de oorzaken van de hevige waardeveranderingen tusschen 1914—1933, schaar ik mij met volle overtuiging aan de zijde van hen, die het onwijs achten het nationale geld te koppelen aan een metaal, dat onderhevig is aan internationale politieke machtsfactoren, die met economie niets uitstaande hebben.

Deze crisis is niet het gevolg van overproductie of crediet-inflatie of overspeculatie, of ingrijpen der overheid in de productie. Dit zijn nevenfactoren. Zij zijn niet hoofdoorzaak, omdat diezelfde waardeverandering tegenover goud voorkwam bij dat andere, echte, onvervalschte standaard-metaal: het zilver.

III. „Ruilwaarde”.

Wat nu „ruilwaarde” betreft, ik ben geenszins zoo'n vreemdeling in Jeruzalem, dat ik niet zou weten, dat niet alle ruilwaarde-verandering op rekening van den

standaard komt. In mijn werk „Crisis en Monetair Stelsel” (verkorte bewerking „Gold, Silver, Commodities and Crises”) heb ik mij zelfs uitdrukkelijk daarover uitgesproken en goederen-indexcijfers in het algemeen als onbetrouwbaar afgewezen. Dit neemt niet weg, dat een zorgvuldig gekozen indexstandaard, als tijdelijke vervanging van den gouden standaard, beter is dan die op dit oogenblik *volkomen defecte standaard*.

Wat de hoofdoorzaken van de waardeverandering van goud betreft van 1914—1933 (dus niet „ruilwaarde”-verandering zonder meer, al kan die ruilwaardeverandering dienen, mits voorzichtig onderzoek, om de waardeverandering te bepalen), deze heb ik omstandiger behandeld in voornoemd werk.

In het kort: goud-inflatie tot 1919, door uitvoer van steriel goud der oorlogvoerenden in een verkleinde goudwereld, plus verbod van gouduitvoer naar Azië; plotselinge hevige goud-deflatie in begin 1920, door de opheffing van het goud-embargo in 1919, gevolgd door voortgezette goudaankopen van Britsch-Indië. Dan een periode van tegengaan der goudrijzing door a) gold-bill stelsel bij de politieke schulden (1922), en ruime credietverleening door de V.S.A. e.a. aan verarmd Europa. Dan toenemende goud-deflatie, doordat Frankrijk een kenmerkende goud-politiek ging voeren. Crisis van 1929, deels door economische oorzaken, maar hevig verscherpt door snelle gouddeflatie, welke fasen ik onderzocht tot begin 1933.

Ik verwar dus volstrekt niet iedere prijsdaling met deflatie. Maar wel heb ik mij juist met kracht tegen hen gekeerd, die, *omdat* wel eens meer daling plaats grijpt, zonder andere aanwijsbare oorzaak, dan aan de goederen- en crediet-zijde, deze crisis uit overproductie en credietdeflatie verklaren. Ik heb zelfs het Volkenbondsrapport ten aanzien van de tarwe-overproductie bestreden, op grond van de in het rapport zelf voorkomende gegevens. Hoofdargumenten zijn: er was bij tarwe geen aanwijsbare overproductie in 1929, die zóó hevig moest werken; nationale crediet-handhaving (Amerika), heeft de crisis niet kunnen tegenhouden, jazelfs, toen dit mislukte en mislukken moest, de gevolgen verergerd; de typische houding van zilver tegenover goud gaat in groote mate parallel met alle andere basisproducten, waarbij afwijkingen tusschen zilver en goederen juist verhelderend werken ter onderscheiding van „ruilwaarde” van goederen in het algemeen tegenover „geld” en waardeverhouding van twee standaardmetalen tegenover elkander.

IV. *Schönheitsfehler*.

Met kracht meent de heer G. te opponeeren tegen de populaire visie, die steeds weer opduikt, als er misère is, dat „het groot-financieuzen en de groot-industrie” het hebben gedaan.

Wel, ik val den heer G. van harte bij. Maar zoo iets heb ik niet beweerd. Wel heb ik genoeg vóór en achter de schermen gekeken, om te weten, dat groote belangen wijde armen hebben. En ik stel volkomen nauwgezet en wetenschappelijk vast, dat de strijd om den gouden standaard een belangenkwestie is, hier en in het buitenland.

Ik geloof aan de goede trouw van mijn opponent, maar kan zijn inzicht niet bewonderen, wanneer hij dit in het algemeen ontkent.

Wat de campagne betreft, zoo heb ik daaromtrent zekere ervaring, en anderen met mij. Mij is bekend, dat een dagblad-directie verboden heeft tegen den gouden standaard te schrijven. Mij is bekend, dat sedert in Nederland overeenstemming bereikt was op het begrip „saneeren”, met vasten wil en stelselmattig hevige uitdrukkingen gebezigd werden tegen andersdenkenden, die ontoelaatbaar zijn.

Roosevelt is aangevallen op een erbarmelijke manier. Wat de heer Deterding heeft moeten hooren,

gaat de perken van het fatsoen bij debat in zulk een zaak te buiten.

Ook de tegenstanders van goud hebben hun eerlijke gronden. Wat meer zegt, zij sloven zich uit in pogingen om een nieuw begrip bij te brengen over de functie van geld, die méér is, dan de simpele vraag, of er ongebreidelde vrijheid mag bestaan om „contractueel” den schuldenaar aan een goud-clausule te binden, hoewel ons nationale geld *in wezen geen gouden standaard is*, en wij in guldens, niet in goud contracten sluiten, maar door een omweg toch aan goud vastzitten, men zou haast zeggen door een lapsus van den wetgever.

Wij hebben geen gouden standaard. En met kracht meen ik, dat, zoodra bewezen kan worden, dat onze standaard langs den weg van den goudwisselkoers oorzaak is, dat Nederland zou kunnen vergaan, ja in hooge mate vergaan is, de wetgever net zoo goed hoort in te grijpen, als in het geval van huur of pachten.

Eéns heeft een staatsman zijn land gered van den ondergang. Bij alle volken, die hun beschaving afleiden van de Grieksche, geldt hij sedert als de grootste en wijste staatsman en wetgever. Dat was Solon. Sla maar een encyclopedie na. En in het Handb. f. St. Wis. kan mijn geachte opponens nalezen, dat hij dit dankt aan het feit, dat hij omstreeks 600 v. C. de schuldenaren, die krachtens Atheensch recht in pandelingschap waren gekomen, *bevrijdde*, en de depressie bezwoer, door de munt met 30 pCt. te verlagen (precies als het huidige £).

Zij, die aan de voorstanders van „muntcorrectie”, het woord „muntvervalscher” in het aangezicht slingeren, hebben zich niet te beklagen, als in vollen ernst de rol wordt omgekeerd en het wederwoord volgt: gij handhaaft een vervalschte munt.

Het is mij volkomen bekend, dat er groot-industriëlen, bankiers zijn, die aan de zijde der muntcorrectie staan. Ik heb verklaard, dat beter inzicht tot een juister begrip kan leiden.

Ik heb niet gezegd, dat achter de campagne alle belanghebbenden zaten. Ik heb de campagne over den hekel gehaald, werkend met „weduwen en weezen” in een vraagstuk, dat in een andere atmosfeer dient te worden besproken.

Nog wil ik hierbij wijzen, dat die campagne (die heusch niet georganiseerd behoeft te zijn om te bestaan), o.a. tot uitdrukking komt in den fellen aanval op Roosevelt in „The Index”, maandblad van „The New York Trust Co.”, waarbij men Australië voorhoudt als het voorbeeld hoe een land door „saneering” uit de crisis kwam. Deze legende is klakkeloos overgenomen door dat deel onzer groote pers — dat uitgesproken vóór goud is —, waarbij men zorgvuldig, evenals de bron, iets verzwijgt. Nadat het Australisch Pond Sterling reeds in 1930 gevallen was tot ongeveer 80 pCt. van het Engelsche, viel daardoor het Socialistisch bewind. Dit werd door een liberaal bewind gevolgd, dat inderdaad de grootste uitwassen „saneerde”. Maar vervolgens viel het Australische Pond Sterling, gekoppeld aan het Engelsche, opnieuw verder, en staat dus thans op 55 pCt.

Dit peil is, indien mijn berekeningen juist zijn, het eenige, dat de waardeverandering van goud neutraliseert. *Dit belangrijke feit wordt volstrekt verzwegen.*

Dit is ophitsing der openbare meening met onjuiste argumenten, wat het kenmerk van elke tendentieuze campagne is.

En daartoe doet niet af, of men te goeder trouw is, of alleen maar verblind.

VAN ES.

DE RIJKSMIDDELEN OVER JULI 1933.

Wanneer men de totale opbrengst der Rijksmiddelen over Juli jl. vergelijkt met die van dezelfde maand van het vorige jaar, dan is zij gunstig. Immers de gewone middelen brachten *f* 30.309.000 op tegen *f* 25.910.000 in Juli 1932 en vertoonden mitsdien een vooruitgang van *f* 4.399.000. De opbrengst van Juli 1932 was echter buitengewoon laag (*f* 25.910.000), lager dan in eenige maand van de laatste 14 jaar en dit ontleemt aan dit gunstig resultaat vrijwel alle betekenis. In Juli 1931 was het totaal-cijfer *f* 36.694.300 of *f* 6.385.300 hooger dan dat der afgelopen maand.

Laat men, om de vergelijking zuiver te maken, de drie nieuwe middelen, die het vorig jaar nog niet werden geheven, buiten beschouwing, dan blijken de overige middelen *f* 2.275.400 meer te hebben opgebracht dan in Juli 1932, terwijl de ontvangsten *f* 1.763.800 beneden de raming zijn gebleven.

De totaal-opbrengst over de eerste zeven maanden van het jaar beliep *f* 218.126.200 of *f* 15.970.200 minder dan in hetzelfde tijdvak van 1932. Indien ook hier de nieuwe middelenposten buiten de vergelijking worden gehouden, stijgt het hierboven vermelde nadeelig verschil tot *f* 29.535.900. De achterstand ten opzichte van de raming bedraagt dan *f* 5.083.900. Dit cijfer is echter geflatteerd, omdat, zooals bekend, de directe belastingen in de eerste helft van het jaar veel meer opbrengen dan in de tweede helft en de verhouding der inkomsten tot de raming in de overblijvende maanden dus een veel gunstiger beeld zal vertoonen.

In tegenstelling met de vorige maand gaf de grondbelasting ditmaal weer een stijging in opbrengst te zien (van *f* 70.000). Gerekend over zeven maanden werd hierdoor in het loopende jaar een voorsprong verkregen van *f* 59.200. Dit bevestigt de reeds eerder uitgesproken meening, dat de grondbelasting een vrij constante bron van inkomsten is.

De inkomstenbelasting liep in de afgelopen maand terug met *f* 644.100. Dit nadeelig verschil is kleiner dan de teruggang in de voorafgaande maanden van het jaar, doch men bedenke, dat Juli voor dit middel altijd de ongunstigste maand van het jaar is. Daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat de gemiddelde maandraming bij lange na niet werd gehaald. Over zeven maanden bedraagt de daling *f* 11.637.700, welke vrijwel geheel op rekening komt van het dienstjaar 1932/33 met zijn zooveel lagere kohierbedragen. De raming werd in genoemde periode met *f* 9.097.800 overschreden, doch aan dit feit mogen geen optimistische conclusies worden verbonden, daar, zooals reeds hierboven werd opgemerkt, het 2e halfjaar steeds minder oplevert dan het 1e halfjaar, waarbij dan nog komt, dat het nieuwe belastingjaar langzamerhand invloed gaat uitoefenen en die invloed, naar wij vreezen, niet zeer gunstig zal zijn.

Met de vermogensbelasting staat het er ongeveer gelijk voor. De afgelopen maand gaf een deficit van *f* 41.100, waardoor de achterstand over de verstreken maanden steeg tot *f* 1.628.200. Daarentegen werd de raming in het tijdvak Januari t/m. Juli 1933 met *f* 843.100 overtroffen.

De dividend- en tantiëmebelasting gaf een verrassing, doordat de opbrengst ditmaal *f* 1.403.200 hooger was dan in Juli 1932. Nu is deze belasting een uiterst grillig middel, waarbij het leeuwendeel der opbrengst in den loop van slechts enkele maanden van het jaar wordt ontvangen. In 1932 was Augustus de gunstigste maand; het is waarschijnlijk, dat dank zij de tijdige invordering ditmaal reeds een belangrijk deel in Juli werd ontvangen. Gezien den deplorabelen toestand van vele bedrijven, is het verstandig den loop van dit middel nog even aan te zien. Het lijkt geen twijfel, of de in zeven maanden bereikte voorsprong van *f* 62.000 zal weer spoedig verloren gaan.

De invoerrechten gaven ditmaal een niet onbelangrijke stijging te zien (van *f* 906.400). Nu was de opbrengst van Juli 1932 bijzonder laag; ook is het mogelijk, dat er eenige wisselwerking is geweest met de maand Juni jl., toen de opbrengst ongeveer *f* 400.000 lager was dan in de afgelopen maand. De omvang van den buitenlandschen handel was echter ook groter, hetgeen blijkt uit de iets hoogere opbrengst van het statistiekrecht (surplus *f* 700). De opcenten op de invoerrechten kwamen ook ditmaal boven het miljoen. In zeven maanden werd de raming overschreden met *f* 3.053.000. Het feit, dat aan de opcentenregeling terugwerkende kracht werd gegeven, schijnt de ontvangsten nog steeds in meerdere of mindere mate te stimuleeren.

De accijnzen vertoonden een onderling verschillend beeld. De zoutaccijns liep op met niet minder dan *f* 109.500, doch door toevallige omstandigheden was de opbrengst van Juli 1932 zóó uiterst laag, dat aan deze overschrijding geen betekenis kan worden gehecht. Het geslacht gaf *f* 56.900 meer door het aantrekken der veeprijzen. De wijnaccijns daalde met *f* 2.300; ook de voorafgaande maanden hebben teleurgesteld. De gedistilleerdaccijns beweegt zich eveneens in dalende lijn; het decrees ad *f* 114.900 staat ongetwijfeld in verband met het verminderd gebruik. In hoeverre de daling van den bieraccijns (met *f* 171.000) als een crisisverschijnsel is aan te merken, is niet zoo duidelijk, daar evenzeer nog van invloed kan zijn een vermindering van het aantal brouwsels wegens de voorraden, welke met het oog op de inwerking-treding der nieuwe opcentenheffing op 1 Januari vóór dien datum waren gemaakt. Deze opcenten zelf kwamen thans voor het eerst boven de raming. De suikeraccijns verschafte *f* 967.900 meer, doch deze stijging is voor een groot deel slechts schijnbaar, daar Juli ditmaal een crediettermijn meer telde. De opcenten op den suikeraccijns bleven ditmaal nog maar *f* 17.200 beneden de raming; de ontvangsten uit deze heffing komen gaandeweg op peil. Tenslotte de tabaksaccijns, die een vermindering van *f* 394.100 aanwees. Het verminderd verbruik en de lagere prijzen van verschillende rookartikelen zijn de aanwijsbare oorzaken voor dit poover resultaat.

De belasting op gouden en zilveren werken toonde opnieuw een verbetering (stijging *f* 7.500). De zegelrechten namen toe met *f* 72.200, hetgeen geheel op rekening komt van de beursbelasting. Ook met de registratierechten gaat het iets beter; de stijging bedraagt *f* 239.700. Er is wat meer levendigheid ter beurze en op de markt voor onroerend goed, waardoor de ontvangsten gunstig worden beïnvloed. Of dit als een gunstig symptoom mag worden aangemerkt, is intusschen nog de vraag.

De successierechten gaven weer een tekort (van *f* 264.800), waardoor de achterstand over de afgelopen maanden, in vergelijking met hetzelfde tijdvak van het vorige jaar, steeg tot *f* 2.960.700, terwijl ten opzichte van 7/12 der raming een nadeelig verschil is ontstaan van *f* 2.890.200; ook de verdere vooruitzichten zijn voor dit middel niet rooskleurig. De domeinen gaven door toevallige omstandigheden een winst van *f* 18.500 (doch over zeven maanden door de lagere pachtprizen een verlies van *f* 302.000), terwijl tenslotte de loodsgelden ook ditmaal weer iets beter waren. De vooruitgang bedroeg in de afgelopen maand *f* 39.800 en over zeven maanden *f* 81.900, een klein lichtpuntje aan den bewolkten hemel.

De inkomsten van het „Leeningfonds 1914” hebben ditmaal *f* 3.834.400 bedragen tegen *f* 3.476.300 in Juli 1932. De ontvangsten over de eerste zeven maanden vertoonden echter een minder gunstig beeld; tegenover de inkomsten van 1932 ad *f* 35.551.800 staan die van het loopende jaar ad *f* 32.287.300.

Aan het „Wegenfonds” kwam *f* 5.062.000 ten goede, waarvan *f* 3.993.700 rijwielbelasting. Het grootste deel van laatstgenoemde heffing komt tegenwoordig

in Juli binnen. In 1932 bedroeg de opbrengst f 4.002.700. Het Wegenfonds heeft zich tegenover 1932 nog kunnen handhaven.

De inkomsten van het „Gemeentefonds” beliepen in de afgelopen maand f 3.094.000, d.i. f 47.800 meer dan in dezelfde maand van 1932, waarbij echter moet worden bedacht, dat de tijdelijke opcenten op de Gemeentefonds- en op de Vermogensbelasting toen nog niet werden geheven. De totale inkomsten over de eerste zeven maanden bedroegen 44.489.300, in 1932 f 52.853.500, zoodat de daling van de inkomsten van het fonds groote bezorgdheid moet wekken.

AANTEKENINGEN.

Een contingentieeringsmaatregel, die weinig doel heeft getroffen.

Dezer dagen heeft de Minister van Economische Zaken een wetsontwerp ingediend tot wijziging der Crisisinvoerwet. In de Memorie van Toelichting tot dit ontwerp wordt medegedeeld, dat de procedure, welke bij de contingentieering zal worden gevolgd, aanmerkelijk moet worden gewijzigd, teneinde de mogelijkheid te scheppen bijzondere contingenten vast te stellen voor bepaald aan te wijzen landen.

Evenwel zal worden vastgehouden aan het criterium van overmatigen invoer. Daarnaast zal rekening worden gehouden met de daling van de binnenlandse koopkracht, zoowel bij de vaststelling van de hoeveelhedscontingenten als bij die van de waardecontingenten door middel van een prijscorrectie. Tenslotte zal rekening worden gehouden met de exportverliezen van de Nederlandsche industrie.

Zonder op het oogmerk nader in te gaan op het genoemde wetsontwerp, willen wij naar aanleiding hiervan toch even de aandacht vestigen op een contingentieeringsmaatregel, die niet aan het doel van de Crisisinvoerwet heeft beantwoord en wel omdat de regering in plaats van een hoeveelhedscontingent een waardecontingent heeft vastgesteld.

Aan het einde van Augustus 1932 heeft de Minister van Economische Zaken bij Kon. Besluit verschillende nieuwe contingentieeringsmaatregelen afgekondigd, waarbij o.a. ook de invoer van tapijten, tapijtgoed, karpetten, loopers, kleedjes en matten tot 75 pCt. van de gemiddelde waarde van den invoer gedurende de eerste zeven maanden van 1930 en 1931 werd gecontingenteerd.

Toen wij hier ter plaatse¹⁾ deze nieuwe contingentieeringsmaatregelen bespraken, hebben wij er o.a. op gewezen, dat de contingentieering van tapijten waarschijnlijk niet geheel doel zou treffen. Wij hebben deze uitspraak hiermede gemotiveerd, dat de importeurs van buitenlandsche tapijten voor de keus stonden om of hun prijzen op het tegenwoordig peil te handhaven en dan een bepaalde hoeveelheid te mogen invoeren, of door prijsverlaging deze hoeveelheid te vergrooten. De neiging om tot het laatste over te gaan, zoo schreven wij, zal ongetwijfeld groot zijn, omdat zij zich door prijsdaling van een grooteren afzet kunnen verzekeren.

Gaat men de invoercijfers na van den post geknoopte wollen en halfwollen tapijten, dan blijkt, dat ons vermoeden destijds juist is geweest.

Invoer van geknoopte wollen en halfwollen tapijten.						
	Hoeveelh. in 1000 KG. v. h. geheele jaar	Prijs p. KG. in Gld.	Hoeveelh. in 1000 KG. v. Jan./Juli	Prijs p. KG. in Gld.	Hoeveelh. in 1000 KG. v. Aug./Dec.	Prijs p. KG. in Gld.
1929	298	7.43	187	7.17	111	7.87
1930	281	6.66	164	7.—	117	6.18
1931	295	4.74	171	4.87	124	4.56
1932	419	3.41	251	3.69	168	2.99
1933	—	—	227	2.73	—	—

Gedurende de eerste periode van de contingentieering (Augustus tot December 1932), is de invoer zelfs nog aanzienlijk grooter geweest dan in dezelfde periode van de vorige jaren.

¹⁾ Zie E.-S. B. van 31 Aug. 1932, blz. 680/682.

Gedurende de eerste zeven maanden van 1933 heeft de invoer van geknoopte wollen en halfwollen tapijten bedragen 227 ton, een hoeveelheid, die weliswaar kleiner is dan in de eerste zeven maanden van 1932, toen de invoer abnormaal was toegenomen, maar vergeleken met 1929, 1930 en 1931 toch zeker nog als abnormaal kan worden beschouwd, vooral indien men in het oog houdt, dat het hier een bij uitstek luxe artikel betreft, waarvan de invoer, normaal gesproken, toch in deze ernstige depressie had moeten verminderen in plaats van vermeederen. Dat de invoer zich intusschen op deze hoogte heeft kunnen handhaven, is zonder twijfel eveneens toe te schrijven aan de sterke prijsdaling, waarvan de bovenstaande cijfers getuigen.

Het eenige effect, dat deze maatregel daarom gesorteerd heeft, is, dat naast een verderen bovenmatigen invoer, de prijsdaling van wollen tapijten hier te lande waarschijnlijk is versneld. De binnenlandse industrie heeft eerder na- dan voordeel ondervonden van deze maatregel, daar de invoer abnormaal hoog is gebleven en de prijzen, mede door de contingentieering, flink zijn gedaald. v. d. V.

Huurverlaging in de crisis.

Het bestuur van het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw heeft zich één dezer dagen tot den Minister van Sociale Zaken gewend met het verzoek om over te gaan tot het nemen van een aantal maatregelen, teneinde de verlaging van huren te bevorderen. Dit verzoek is gebaseerd op een rapport, dat uitgebracht is door een kleine Commissie, waarin vertegenwoordigers van de Vereniging van Nederlandsche Gemeenten, den Nederlandschen Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwondernemers, en den Nationalen Woningraad hadden zitting genomen.

Deze Commissie heeft zich gebaseerd op een enquête, die door de Ver. van Ned. Gemeenten in October 1932 was gehouden, en een enquête door het bovengenoemde Instituut, in Juni 1933, ingesteld. Op grond van deze enquêtes en van de mededeelingen, die de Commissie over de woninghuren in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam heeft ontvangen, komt zij tot de volgende samenvatting:

1. De verhouding tusschen huur en inkomen is algemeen in ongunstigen zin gewijzigd, tengevolge van het feit, dat de inkomens gedaald zijn, terwijl de huren in de meeste gevallen niet of niet in evenredigheid zijn verlaagd.

2. Huurdaling doet zich veelvuldiger in groote dan in kleine gemeenten voor. In de groote gemeenten is zij bijna uitsluitend in de hoogere huurklassen boven f 6 a f 7 per week waar te nemen; in de kleine gemeenten in belangrijke mate in de hoogere huurklassen en wel boven f 6 per week.

In de helft der groote gemeenten, waar zich huurdaling voordoet, zijn daarbij particuliere woningen betrokken, in de kleine gemeenten is dit bij 2/3 deel het geval.

Het zelden of niet voorkomen van huurverlaging bij verenigingswoningen, vindt in de meeste gevallen zijn grond in de weigering der daarvoor vereischte medewerking.

3. Het leegstaan van woningen is een verschijnsel, dat zich in de groote gemeenten in zeer belangrijke mate voordoet en wel bijna uitsluitend in de hoogere huurklassen boven f 7 per week. In de kleine gemeenten komt leegstaan in veel mindere mate voor, doch betreft daar ook grootendeels de hoogere huurklassen boven f 6 per week.

4. Abnormaal veel verhuizen is geen algemeen verschijnsel, doch komt in de groote gemeenten relatief meer voor dan in de kleine.

5. Veel huurachterstand komt ongeveer in de helft van het aantal gemeenten voor.

6. Meer samenwoning en onderverhuring dan vroeger doet zich wel voor, doch niet in zeer belangrijke mate.

7. Het betrekken van minderwaardige woningen kan in vele kleine gemeenten worden geconstateerd, in de groote gemeenten in mindere mate.

8. De toestand is in de kleine gemeenten in zooverre ongunstiger dat zoowel een steunregeling als werkver-

schaffing relatief minder voorkomen dan bij de groote gemeenten, terwijl ook, waar een steunregeling wel bestaat, daaraan in de kleine gemeenten minder vaak een huurtoeslag is verbonden.

Het rapport bespreekt daarna het vraagstuk van de natuurlijke aanpassing tusschen inkomen en huur, welk gedeelte wij hier in zijn geheel overnemen.

„Waar de verhouding tusschen inkomen en huur over vrijwel de geheele lijn gewijzigd is, ligt het voor de hand — en de enquête heeft het bevestigd — dat op de woningmarkt krachten werken, die het oude evenwicht trachten te herstellen en wel langs tweërlei weg: door verlaging van huren en door verhuizing naar goedkoopere woningen. Beide verschijnselen hebben de tendenz, elkaars werking te verzwakken. Ongetwijfeld heeft de gewijzigde verhouding tusschen vraag en aanbod op de woningmarkt reeds vele huren doen dalen, maar als steeds blijkt daarbij een kenmerkend verschil tusschen de woningmarkt en de markt van een consumptie-artikel in zoover eerstgenoemde veel trager op gewijzigde omstandigheden reageert. Desondanks mag toch wel aangenomen worden, dat in de categorie der particuliere middenstandswoningen de daling der koopkrachtige vraag het huurpeil reeds in vrij sterke mate omlaag drukt. Ook ten aanzien van de middenstandswoningen van gemeenten en vereenigingen zou zulks het geval zijn, maar hierbij wordt het proces toch nog eenigszins vertraagd, doordat voor elke huurverlaging de medewerking van de overheid noodig is, welke — naar uit de enquête blijkt — niet altijd gemakkelijk wordt verkregen.

Is er dus geen aanleiding om voor middenstandswoningen het natuurlijke proces door bijzondere maatregelen te stimuleeren, bij de arbeiderswoningen blijkt de verhouding tusschen vraag en aanbod nog eenszins zoodanig te zijn, dat daardoor de gewenschte huurddaling ontstaat. Wel blijkt van eenige dalende tendenz bij de duurere arbeiderswoningen, maar er bestaat een zekere grens, beneden welke van huurddaling praktisch geen sprake is. Beneden die grens komt zelfs wel huurverhoging voor als gevolg van de steeds toenemende vraag naar goedkoopere woningen.

Daarnevens is het een feit, dat vele huurders door verhuizing het verbroken evenwicht tusschen huur en inkomen trachten te herstellen. In hoever men hierin slaagt, is weer van den stand der woningmarkt afhankelijk en hieruit volgt dat dergelijke verhuizingen in de hogere huurgroepen gemakkelijker tot stand komen dan in de lagere, maar ook, dat de groote stad met haar sterkere differentiatie in woningtypen daartoe meer gelegenheid biedt dan het platteland. Overigens zijn er ook in dit proces eenige remmende factoren: een klein verschil in huur wetigt niet altijd de verhuiskosten, over een merkbaar verschil in woonstandaard stapt men niet zoo gemakkelijk heen en dergelijke.

Een en ander leidt tot de slotsom dat inderdaad door huurverlaging en door verhuizing in zekere mate aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden plaats vindt. Deze natuurlijke aanpassing zal zich voor middenstandswoningen althans op den duur doorzetten, maar voor de arbeiderswoningen geeft zij nog weinig resultaat.”

Vervolgens bespreekt het rapport de maatregelen, welke genomen kunnen worden om tot verdere huurverlaging te komen. Deze maatregelen laten wij hieronder in verkorten vorm volgen:

1. In gemeenten met woningbehoefte dient aanbouw van goedkoopere woningen te worden bevorderd, teneinde op den duur tot huurverlaging te geraken.

2. Bij den aanbouw moet het woningpeil worden gehandhaafd en moeten niet de kosten op kunstmatige wijze, b.v. door gronduitgifte beneden kostprijs worden gedrukt, maar anderzijds moet de rente van woningwetvoorschotten beperkt blijven tot die, welke het Rijk geacht kan worden zelf te moeten betalen.

3. De huren van woningwetwoningen moeten worden verlaagd, indien de exploitatie onbevredigd verloopt en

zulks niet voorkomt uit omstandigheden van zeer voorbijgaanden of van individueelen aard.

4. Het nieuwe huurpeil dezer woningen moet overeenkomen met den gematigden marktprijs. Slechts daar, waar het algemeene loonpeil ter plaatse of in een bepaald rayon zulks beslist vordert, wordt de huur beneden de reproductiehuur gesteld.

5. De huurbepaling voor particuliere woningen dient vrij te worden gelaten. Optreden tegen huurwoeker zal daarentegen door een wettelijke regeling mogelijk moeten worden gemaakt.

6. In de daarvoor aangewezen gevallen verdient individueele ondersteuning van huurders aanbeveling en dan als tijdelijke maatregel.

7. Het is gewenscht dat in alle gemeenten, waar in eenigen omvang werkloosheid heerscht, steunregelingen met huurtoeslag voor werklozen tot stand komen en dat in de loonen der werkverschaffing een huurtoeslag wordt verwerkt.

8. De rente der loopende woningwetvoorschotten moet worden verlaagd tot die, welke het Rijk geacht kan worden zelf te moeten betalen. In gelijken geest moet de rente worden verlaagd van andere kapitalen, die door overheidslichamen in den woningbouw van gemeenten, bouwvereenigingen of particulieren zijn belegd.

9. Voor zoover door huurverlaging bij woningwetwoningen tekorten of z.g. extra-tekorten ontstaan, moeten deze door het Rijk en de gemeente in de verhouding 3 : 1 worden gedragen, hetzij door verleening van nieuwe bijdragen of door verhooging van bestaande bijdragen.

Het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw heeft in zijn brief aan den Minister van Sociale Zaken de belangrijkste van deze maatregelen overgenomen. Opmerkelijk is, dat deze conclusies niet door alle bestuursleden van het bovengenoemde Instituut worden onderschreven. Uit het bovengenoemde schrijven aan den Minister blijkt namelijk, dat een minderheid van oordeel is, dat het meest doeltreffend middel om tot noodzakelijke huurverlaging te geraken, is gelegen in aanbouw van woningen van lage huur; een zoodanige lage huur is alleen te bereiken, wanneer daarbij tevens tot versobering wordt overgegaan, een versobering, welke zich zoowel in de van gemeentewege ten aanzien van de grondexploitatie te stellen eischen, waarbij o.a. wordt gedacht aan den opzet van het uitbreidingsplan, als ten aanzien van het woningpeil zal moeten uiten, voorzooverre de eischen der volkshuishouding dit gedoogen.

Het komt ons voor, dat dit standpunt alleszins de aandacht verdient. Degenen, die van meening zijn, dat wij hier te lande naar een lager levensniveau moeten, zullen het er over eens moeten zijn, dat dit voor een belangrijk deel gezocht moet worden in bescheidener eischen, welke t.a.v. de woningen moeten worden gesteld.

INGEZONDEN STUKKEN.

LOONPOLITIEK EN REFATIE IN DE VEREENIGDE STATEN.

Dr. G. C. A. van Dorp schrijft ons:

Zit niet de clou van Prof. Ohlin's redeneering in de woorden „Wanneer de productie wordt gehandhaafd (d.w.z. bij loonsverhoging) is er meer bankcrediet noodig voor de betaling van de grootere uitgaven voor loonen,” neergeschreven op regel 24 pag. 648 tweede kolom.

Dan zou op pag. 649 eerste kolom achter „de bovenstaande uiteenzetting leidt tot de conclusie, dat de loonsverhoging de tendens naar een uitbreiding van de productie en een verhoging van de prijzen versterkt in de veronderstelling dat:”

in de eerste en allesoverheerschende plaats ingevuld moeten worden: „de ondernemers bij de banken „grootere credieten zullen opnemen”. Deze praemisse heeft Prof. Ohlin vergeten te herhalen.

De hogere loonen zullen dus niet schaden (dit cum grano salis te nemen) wanneer slechts de overeenkomstige grootere hoeveelheden ruilmiddel in omloop komen, d.w.z. dat de inflatie overeenkomstig versterkt wordt.

Zal dat evenwel gemakkelijk gebeuren? Zullen de ondernemers, die hun rendementen door de loonsverhoging bedreigd zien, geneigd zijn grootere credieten op te nemen (of als zij tot nu toe zonder crediet werkten, crediet op gaan nemen?). Zullen aan de andere zijde de banken geneigd zijn onder deze omstandigheden hare credieten uit te zetten?

Immers neen. Met dit inzicht wordt de geheele redenering van Prof. Ohlin eene schoone variant op de beroemde filosofische eieren.

De koopkracht zit niet in de loonen, maar in de goederen, die de producent ruilen kan voor andere goederen, d.w.z. die voor zekeren prijs verkoopbaar zijn. De hoogte van de loonen bepaalt alleen of gezien de te bedingen prijs de producent in de eerste plaats zal laten werken, produceeren zal: Of de fabriek open zal blijven of zal sluiten. In de tweede plaats bepaalt de hoogte van de direct betaalde loonen, nadat eenmaal vaststaat dat de producent bij deze loonen zal werken en laten werken, aan wie de producent deze koopkracht zal ter beschikking stellen. D.w.z. zal hij deze koopkracht aan zijn eigen werklieden meer of minder volledig ter beschikking stellen of zal hij ze indirect ter beschikking stellen van de werklieden in de machine-industrie, bij wie hij machines zal bestellen of laten repareren. Of zal hij ze ter beschikking stellen van bouwvakarbeiders door nieuwe gebouwen te laten zetten of zal hij ze voor eigen genoeg gebruiken, een zomerreisje maken en ze zoo ter beschikking stellen van nu werklooze hotelbedienden en transportarbeiders?

Kunsmatig opjagen van de loonen kan alleen voeren tot grootere werkloosheid en verergering van de crisis. Gaan de zaken eenmaal weder goed, dan zullen de werkgevers, in onderlingen wedijver werklieden tot zich te trekken wel weder in dezen wedijver de loonen opjagen zoover mogelijk is en misschien verder. Ieder ander opjagen der loonen is zeker uit den boeze. Men vergete toch niet dat het Pohle gelukte een geheele crisis-theorie logisch op te bouwen uit te hoog opgejaagde loonen. D.w.z. alleen door de loonen te hoog op te jagen kan men een crisis verwekken, zooals men ook een crisis zou kunnen verwekken alleen door het ruilmiddel van de zijde van het girale geld in te krimpen of vermoedelijk ook door het bij vergrootte productie onvoldoende uit te zetten, en zoo het algemeene prijspeil (te zeer) te laten dalen.

MAANDCIJFERS.

PRODUCTIE DER STEENKOLEN-, BRUINKOLEN- EN ZOUTMIJNEN.

(Gegevens verstrekt door den Hoofdingenieur der mijnen.)
I. Gezamenlijke Steenkolenmijnen.

	Juni 1933	Jan./Juni 1933	Jan./Juni 1932
Prod. Steenkolen in tonnen	1027.745	6.293.392	6.231.743
Aantal normale werkdagen	25 ¹⁾	152	144

II. Bruinkolenmijn „Carisborg”.

	8.620 ²⁾	65.682	89.381
Netto-productie in tonnen..			
Aantal normale werkdagen	14	140	150

III. Zoutmijnen. (Kon. Ned. Zoutindustrie te Boekelo.)

Afgeleverd:	5.018	26.793	28.244
Geraff. zout(ton)	}	}	}
Industriezout(„)			
Afvalzout(„)			
Aantal normale werkdagen	26	153	152

Aantal arbeiders.	Gezamenl. Steenkolenmijnen	Bruinkolenmijn „Carisborg”	Zoutmijnen
1 Juli 1933	(10.886 ³⁾ ⁴⁾ (23.449 ⁵⁾	72	190
1 Juli 1932	(11.301 ³⁾ ⁶⁾ (25.378 ⁵⁾	85	223

¹⁾ Staatsmijnen Emma, Hendrik, Maurits, 24 de Domaniële mijn en Staatsmijn Wilhelmina; 2) Willem-Sophia; 19 Laura en Vereeniging; 18 Oranje-Nassaumijnen; 3) 6.189 ton ruwe kool, 2.431 ton bruinkoolbriketten. ⁴⁾ Bovengronds. ⁵⁾ Incl. 2.045 arbeiders in de nevenbedrijven. ⁶⁾ Ondergronds. ⁷⁾ Incl. 2.067 arbeiders in de nevenbedrijven.

OVERZICHT DER RIJKSMIDDELEN.

(In Guldens)

	Juli 1933	Sedert 1 Januari 1933	Overeenkomstige periode 1932
Directe belastingen.			
Grondbelasting	518.308	4.064.454	4.005.262
Personeele belasting ¹⁾	—	—	202.194
Inkomstenbelasting ..	2.254.463	38.264.458	49.902.115
Vermogensbelasting ..	460.658	6.676.419	8.304.585
Dividend- en tantiëmebel.	3.167.887	6.614.700	6.552.657
Invoerrechten	6.437.949	38.717.396	44.298.141
Opv. op rechten op d. inv. ²⁾	1.095.132	9.178.017	—
Statistiekrecht	157.071	1.102.747	1.213.797
Accijnzen			
Zout	170.185	1.243.738	1.214.417
Geslacht	528.888	3.753.016	3.776.915
Wijn	26.570	765.341	1.281.541
Gedistilleerd	2.396.956	17.331.652	18.910.083
Bier	1.023.600	5.561.858	6.276.782
Opv. op accijnzen op Bier ³⁾	170.695	409.318	—
Suiker	4.305.797	28.586.367	29.598.625
Opv. op acc. op Suiker ³⁾	857.844	3.978.371	—
Tabak	1.633.356	13.362.249	16.456.630
Bel. op gouden en zilverw.	50.617	363.229	402.668
Indirecte belastingen.			
Zegelrechten	3.364.788 ⁴⁾	8.940.435 ⁵⁾	9.411.221
Registratierechten ..	1.022.811	6.557.429	6.455.199
Successierechten	2.142.096	18.109.818	21.070.541
Domein, wegen en vaart.	216.815	2.120.734	2.422.688
Staatsloterij	10.311	413.726	411.448
Loosgeldten	296.250	2.010.733	1.928.864
Totaal-Generaal ..	30.309.047	218.126.205	234.096.383

¹⁾ Met ingang v. h. belastingjaar 1931 wordt de personeele bel. geheven ten bate v. d. gem., zoodat de in dezen staat vermelde bedragen uitsluitend vroegere belastingjaren betreffen. ²⁾ Wegens de wijzigingen, tijdens de behandeling aangebracht in het ontwerp dat geleid heeft tot de wet van 24 Dec. 1932, Stbl. No. 634, worden de opcenten op de invoerrechten en de opcenten op den bieraccijnzen lager geraamd dan geschiedde in de toelichting bij de Middelwet, en worden nieuw ingevoegd de opcenten op den suikeraccijnzen. ³⁾ Hieronder begrepen f 383.992 wegens zegelrecht enz. (Beursbel.). ⁴⁾ f 2.161.503. ⁵⁾ f 1.566.835

HEFFINGEN VOOR HET LEENINGFONDS 1914.

	414.513	5.587.065	8.632.983
Verdedigingsbelasting ..			
Opcenten:			
Grondbelasting	295.150	2.573.638	3.192.247
Personeele belasting ..	—	—	32.992
Inkomstenbelasting ..	449.564	7.677.789	9.839.551
Vermogensbelasting ..	252.101	3.671.415	4.573.912
Dividend- en tantiëmebelasting	1.045.391	2.182.915	2.162.377
Accijnzen op Wijn	20.111	597.756	715.441
„ „ Gedistilleerd	239.696	1.733.165	1.891.008
„ „ Suiker	429.509	2.844.785	880.645
Tabaksacc. op sigaretten	538.241	3.651.494	2.909.642
Zegelrecht v. buitl. eff.	57.187	577.707	296.588
Invoerr. Zuidvruchten	71.506	915.019	424.373
Opv. invoerr. op Zuidvr.	21.452	274.506	—
Totaal	3.834.421	32.287.254	35.551.759

HEFFINGEN VOOR HET WEGENFONDS.

	1.068.340	9.540.849	9.207.422
Wegenbelasting			
Rijwielbelasting	3.993.675	4.133.162	4.108.735
Totaal	5.062.015	13.674.011	13.316.157

INKOMSTEN TEN BATE VAN HET „GEMEENTEFONDS”

	2.466.117	40.819.464	48.998.152
Gemeentefondsbelasting ..			
Tijd. opv. Gemeentef. bel..	352.505	391.091	—
Opcenten Vermogensbel.	224.225	3.221.064	3.855.370
Tijd. opv. Vermogensbel..	51.168	57.662	—
Totaal	3.094.015	44.489.281	52.853.522

SPLITSING VAN DE OPBRENGST DER GROND-, INKOMSTEN- EN VERMOGENSBELASTING SEDERT 1 JANUARI 1933.

Dienstjaren	Grondbelasting	Inkomstenbelasting	Vermogensbelasting
1930/31.....	—	199.010	32.507
1931/32.....	22.355	1.227.690	207.215
1932/33.....	652.636	35.965.783	6.242.206
1933/34.....	3.989.462	871.975	194.491
Totalen	4.064.453	38.264.458	6.676.419

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

BANKDISCONTO'S.

Table of bank discount rates for various cities including Amsterdam, London, Paris, and others, with columns for city, rate, and date.

WISSELKOERSEN. OPEN MARKT.

Table of exchange rates for various locations like Amsterdam, London, Berlin, and New York, showing rates for different dates in 1933.

1) Koers van 18 Aug. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various cities (Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, Batavia) over time from 15 Aug 1933 to Muntpariteit.

Table of exchange rates for other cities (Zwitserland, Weenen, Praag, Boekarest, Milaan, Madrid) over time from 15 Aug 1933 to Muntpariteit.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates for New York from London, Paris, and Amsterdam, showing rates for various dates in 1933.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations like Alexandria, Athens, Bangkok, Budapest, etc., with columns for location, unit, and date.

Table of silver and gold prices (ZILVERPRIJS and GOUDPRIJS) for London and New York, including prices for different grades and dates.

STAND VAN 's RIJKS KAS

Table showing the status of the national treasury, including receivables (Vorderingen) and obligations (Verplichtingen) as of 7 Aug 1933 and 15 Aug 1933.

Table detailing government debt (NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD) with columns for date, amount, and category.

Table showing the balance sheet of the Surinamese Bank (SURINAAMSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD) with columns for date, type of asset/liability, and amount.

SURINAAMSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of the Surinamese Bank's primary positions in guilders, including metal, circulation, other obligations, and discounts.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 21 Augustus 1933.

Activa.			
Binnenl. Wis- (Hfdbk. f 30.952.242,74 sels, Prom., Bijbnk. „ 601.314,44 enz. in disc. Ag.sch. „ 4.030.458,22	f	35.584.015,40	
Papier o. h. Buitenl. in disconto	„	—	
Idem eigen portef. f 1.248.750,—			
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel. „	„	1.248.750,—	
Beleeningen (Hfdbk. f 101.740.686,19 ¹⁾ incl. vrsch. Bijbnk. „ 4.015.711,95 in rek.-ort. Ag.sch. „ 30.098.240,56 op onderp. „	f	144.854.638,70	
Op Effecten	f	143.704.069,07 ¹⁾	
Op Goederen en Spec. „	„	1.150.569,63	144.854.638,70 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk		—	
Munt, Goud	f	111.857.675,—	
Muntmat., Goud ..	„	703.879.607,05	
	f	815.737.282,05	
Munt, Zilver, enz. „	„	24.654.686,83	
Muntmat., Zilver ..	„	—	
Belegging 1/5 kapitaal, reserves en pen- sioenfonds	„	21.544.971,58	
Gebouwen en Meub. der Bank	„	5.000.000,—	
Diverse rekeningen	„	6.646.101,97	
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	„	18.331.195,17	
	f	1.073.601.641,70	
Passiva.			
Kapitaal	f	20.000.000,—	
Reservefonds	„	3.749.272,82	
Bijzondere reserve	„	5.000.000,—	
Pensioenfonds	„	8.803.829,91	
Bankbiljetten in omloop	„	900.707.440,—	
Bankassignatiën in omloop	„	78.859,31	
Rek.-Cour. f Het Rijk f 13.577.305,98 saldo's: { Anderen „ 120.294.087,89	„	193.871.393,87	
Diverse rekeningen	„	1.390.845,79	
	f	1.073.601.641,70	

Beschikbaar metaalsaldo

Minder bedrag aan bankbiljetten in om-
loop dan waartoe de Bank gerechtigd is „ 1.067.619.281,—

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië
(Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)

2) Waarvan in het buitenland

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal- saldo	Dek- kings perc.
	Munt	Muntmat.				
21 Aug. '33	111858	703.880	900.707	133.950	427.048	81
14 „ '33	111857	691.576	907.130	117.590	418.553	80
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist- promessen rechtstreeks	Belee- ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke- ningen ¹⁾
21 Aug. 1933	35.584	—	144.855	1.249	6.646
14 „ 1933	37.398	—	145.475	2.323	5.687
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal- saldo
19 Aug. '33 ²⁾	140.270	—	196.060	30.990	49.450
12 „ '33 ²⁾	140.730	—	200.810	26.570	49.778
22 Juli 1933	99.879	43.140	198.492	28.557	52.200
15 „ 1933	102.489	42.851	203.099	29.263	52.235
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels. buiten N.-Ind. betaalb.	Dis- conto's	Belee- ningen	Diverse reke- ningen ¹⁾	Dek- kings- percen- tage
19 Aug. '33 ²⁾	490	78.980	—	19.650	62
12 „ '33 ²⁾	350	80.030	—	18.580	62
22 Juli 1933	4.724	9.466	47.118	24.208	63
15 „ 1933	4.730	9.579	50.576	25.193	62
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
16 Aug. 1933	191.518	379.442	70.720	10.100	11.442
9 „ 1933	191.530	384.975	65.188	11.036	12.375
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek- kings- perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
16 Aug. '33	82.256	17.257	98.168	42.269	72.076	45,7
9 „ '33	88.296	19.412	92.794	47.898	66.555	41,5
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis- sels	Waarv. op het buitenl.	Belee- ningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
11 Aug. '33	82.083	884	1.286	4.154	1.389	2.734	3.200
4 „ '33	82.081	912	2.144	4.247	1.390	2.731	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver- sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort. k.	Parti- culieren
11 Aug. '33	6.437	2.282	82.188	710	2.002	18.104
4 „ '33	6.437	2.289	82.858	903	2.006	18.103
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Data	Goud	Daarvan bij bui- tent. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud- dekking geldende	Andere wissels en cheques	Belee- ningen
15 Aug. 1933	270,5	58,5	74,3	3.008,8	75,5
7 „ 1933	260,2	48,5	75,6	3.060,9	85,9
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec- ten	Diverse Activa ²⁾	Circu- latie	Rekg.- Crt.	Diverse Passiva
15 Aug. 1933	320,3	497,5	3.327,9	353,0	234,7
7 „ 1933	320,0	477,8	3.378,0	331,5	186,5
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) W.o. Rentenbankscheine 15, 7 Aug. 1933, resp. 25, 27 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

Data	Goud	Munt en metaal	Munt en diversen	Binnen- en buitenslandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot dan den Staat	Overheids- fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
									Schatkist	Partic.
1933										
17 Aug.	2.690	64	747	55	355	40	3.585	87	270	
10 „	2.689	64	743	55	355	40	3.612	74	252	

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ²⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Dekking F. R. Notes		In her- disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
2 Aug. '33	3.559,5	2.785,8	251,8	163,5	8,2
26 Juli '33	3.548,7	2.775,9	269,1	161,4	9,6

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula- tie	Totaal Depo- sito's	Gestort Kapitaal	Goud- Dek- kings- perc. ¹⁾	Algem. Dek- kings- perc. ²⁾
2 Aug. '33	2.037,9	3.004,6	2.563,9	146,3	63,9	68,4
26 Juli '33	2.027,6	3.003,7	2.573,7	146,2	63,5	68,5

1) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare
schulden: F. R. Notes en netto deposito. 2) Verhouding totalen
voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

3) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's
own Federal Reserve bank notes.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal banken	Dis- conto's en beleen.	Beleg- gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo- sito's	Waarvan time deposits
26 Juli '33	28	8.561	8.101	1.674	15.696	4.538
19 „ '33	22	8.654	8.092	1.649	15.790	4.547

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of Eng-
land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be-
treffende valuta.

GOEDERENHANDEL.

GRANEN. 22 Augustus 1933.

De flauwe stemming aan de graanmarkt heeft ook deze week voortgeduurd. De lage opbrengstcijfers van tarwe in de Ver. Staten en de vooruitzichten, dat ook Canada een kleinen oogst heeft, laten zich nog steeds niet als hausse-factor gelden, omdat de groote in beide landen aanwezige voorraden daar tegenover staan en de Europeesche oogsten zeer goede resultaten opleveren. Frankrijk en Duitschland zijn tot uitermate lage prijzen sterk met tarwe aan de markt en vinden ook wel koopers, in het bijzonder in Engeland, doch de belemmering, welke de invoer tegenwoordig vrijwel overal elders ondervindt, bemoeilijkt die verkoopen. In de Ver. Staten en Canada tracht de regeering den tarweprijs voor verdere daling te behoeden. De daartoe aangewende middelen doen sterk denken aan de vroegere pogingen tot prijsopdriving van Farm Board en Tarwe-pool, die tot zulk een fiasco hebben geleid. Er is geen aanleiding om aan te nemen, dat zij nu meer succes zullen hebben, zolang de internationale verhouding tusschen aanbod en verbruik niet verbetert. Of men in die richting iets mag verwachten van de internationale samenwerking, waarover de besprekingen dezer dagen te Londen worden hervat, is zeer de vraag. Het Russische aanbod gaat geleidelijk voort en het schijnt, dat uitbreiding daarvan te verwachten is, hetgeen ook al weinig bevorderlijk zal zijn aan spoedige prijsverbetering.

Zaken in tarwe aan de internationale markt waren deze week beperkt, ondanks de gedaalde prijzen, waartoe vrijwel alle soorten te koop waren. Zoo hevig als te Chicago bewogen die prijzen zich echter lang niet, nu de Amerikaanse graanhandel reeds lang geen internationale aanlegenschap meer is, doch zich beperkt tot het eigen nationale gebied. Tarwe is in den loop dezer week te Chicago ongeveer $4\frac{1}{2}$ dollarcent per 60 lbs. in prijs gedaald. Winnipeg handhaafde zich goed, mede wegens ingrijpen der overheid. Er trad daar een verbetering in van $\frac{3}{4}$ tot $1\frac{1}{2}$ cent. De Argentijnsche termijnmarkten sluiten onveranderd tot 15 centavos per 100 KG. lager, nadat aanvankelijk een prijsstijging had plaats gevonden.

Rogge wordt dringend aangeboden uit Duitschland en vooral uit Polen en is uit laatstgenoemd land tot ongekend lagen prijs te koop. Nu echter ook in Nederland, een der geregelde afnemers van Poolsche rogge, maatregelen zijn genomen, die neerkomen op belemmering van den invoer dezer graansoort, wordt het voor Polen steeds moeilijker om voor zijn rogge koopers te vinden.

Ook voor maïs zijn de prijzen in den loop der week geleidelijk wat afgebrokkeld. In Nederland heeft de markt zich spoedig aangepast aan den nieuwen toestand, die geschapen is door de heffing van f 1,— per 100 KG. De prijs, waartoe in Nederland maïs verhandeld wordt, is namelijk vrijwel onmiddellijk met het bedrag dier heffing gestegen, terwijl de vraag, die ook tevoren nauwelijks levendig viel te noemen, zich vrij goed gehandhaafd heeft. Hetzelfde geldt voor gerst. Blijkbaar waren de voorraden in ons land niet groot. Verschepingen uit Argentinië zijn van matigen omvang, hetgeen in Argentinië prijsverbetering tegenhoudt en in Europa is de vraag van dien aard, dat de in vergelijking met vroeger zeer beperkte aanvoren al evenmin een hausse-factor vormen. Nieuwe Donau-maïs op aflading in de herfstmaanden wordt laag geoffereerd en Platamaïs is eveneens iets verder in prijs gedaald, zonder dat veel zaken werden gedaan. De prijzen bevinden zich nu weder iets beneden het laagste punt, dat in deze crisis tot nog toe voor Platamaïs was voorgekomen. Aan de Argentijnsche termijnmarkten trad weinig verandering in.

Gerst wordt dringend aangeboden uit Roemenië en daalde al evenzeer in prijs, zoodat een nog ongekend peil bereikt werd. In Roemeensche en Russische gerst werden enkele zaken gedaan naar Engeland, terwijl Nederland geregeld beperkte hoeveelheden koopt uit Roemenië en tot dalender prijs eveneens uit Argentinië. Op het Roemeensche voorbeeld en in overeenstemming met de algemeen flauwe markt is namelijk ook Argentijnsche gerst nog weder wat goedkooper geworden.

Men ziet nu in Nederland met belangstelling uit naar den invloed, welchen het op 14 Augustus van kracht geworden crisisgraanbesluit zal hebben op onze graaninvoer. Voor de naaste toekomst behoeft een verdere vermindering van dien invoer niet het gevolg te zijn, doch veel hangt er te dien aanzien af van de maatregelen, welke er ten behoeve van houders van rundvee, varkens en pluimgedierde in Nederland zullen worden genomen als tegenwicht tegen het duurder worden van de meeste soorten veevoerders als gevolg van de nieuwe heffing bij invoer. Aangenomen mag worden, dat zulke maatregelen niet lang op zich zullen laten wachten, nu wegens de heffing het veevoeder aanmerkelijk in prijs is gestegen ten laste van den veehouder. Met het oog op de mogelijkheid van vermindering van den Nederlandschen invoer heeft de Argentijnsche maïsmarkt aanvankelijk met eenige prijsverlaging gereageerd op het Nederlandsche crisis-graانبesluit.

SUIKER.

In afwachting van de verdere ontwikkeling op Cuba en de onzekerheid omtrent de houding van den nieuwen President verkeerden de Suikermarkten in een lustelooze stemming.

In Amerika waren zoowel verkoopers als ook koopers voor ruwsuiker uiterst gereserveerd, zoodat slechts zeer weinig omging.

De noteeringen op de New-Yorksche termijnmarkt fluctueerden hevig. De eerste beursdag kwam met 10 a 13 punten lager af dan het vorige slot. Na eenige schommelingen trad tegen het einde der week een herstel in en luidde het slot als volgt: Sept. 1.36, Oct. 1.39, Dec. 1.45, Jan. 1.47 en Mrt. 1.53, terwijl de laatste noteering voor Spot Centr. 3.44 bedroeg.

De ontvangsten in de Atlantische havens der Ver. Staten bedroegen deze week 32.000 tons, de versmeltingen 55.000 tons tegen 57.200 tons verleden jaar en de voorraden 344.000 tons tegen 251.600 tons.

Volgens F. O. Licht is het weer voor de te velde staande bieten te droog geweest. Vooral uit Duitschland, maar ook uit Polen, Frankrijk en Tsjecho-Slowakije komen klachten over eene slechte ontwikkeling van het gewas.

In Engeland was over het algemeen een dalende tendens te bespeuren. Ruwsuiker werd afgedaan tot ca. Sh. 5/- en Sh. 4/9 cif. Tengevolge van liquidaties konden de noteeringen op de Londensche termijnmarkt zich niet handhaven en luidde het slot ca. 4 d. lager dan de vorige week met de volgende cijfers: Aug. Sh. 4/7½, Dec. Sh. 4/11¼, Mrt. Sh. 5/2¼ en Mei Sh. 5/4¼.

Hieronder volgen de gegevens van de U. K. Board of Trade Statistiek over Juli:

	Juli		Oct./Juli	
	1933	1932	1932/33	1931/32
Import Bietsuiker	4.662	1.395	31.609	106.244
„ Rietsuiker	163.386	164.972	1.820.613	1.694.828
Totaal	168.048	166.367	1.852.222	1.801.072
Vrijgemaakt voor				
Consumptie	195.226	172.216	1.691.760	1.716.852
Export geraffineerd	30.434	31.528	270.586	191.919

AANVOEREN in tons van 1000 KG.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	13/19 Aug. 1933	Sedert 1 Jan. 1933	Overeenk. tijdvak 1932	13/19 Aug. 1933	Sedert 1 Jan. 1933	Overeenk. tijdvak 1932	1933	1932
Tarwe	32.641	897.332	915.387	2.780	19.956	7.650	917.288	923.037
Rogge	3.455	258.924	339.195	—	4.819	1.743	263.743	340.938
Boekweit	379	13.626	16.448	—	25	—	13.651	16.448
Maïs	30.467	715.688	894.838	3.684	132.215	228.013	847.903	1.122.851
Gerst	2.302	229.881	247.934	2.772	21.190	8.535	251.071	256.469
Haver	1.695	97.765	121.254	—	2.821	3.241	100.586	124.495
Lijnzaad	1.845	154.493	181.590	5.394	189.974	263.176	344.467	444.766
Lijnkoek	3.724	59.393	68.317	—	—	50	59.393	68.367
Tarwemeel	8	12.065	14.777	53	4.867	9.196	16.932	23.973
Andere meelsoorten	300	33.424	23.978	10	6.237	8.414	39.661	32.392

STATISTISCH OVERZICHT

	GRANEN EN ZADEN										TUINBOUWARTIKELEN						VLEESCH			
	TARWE Manitoba No. 2 loco Rotterdam/ Amsterdam per 100 K.G. 2)		ROGGE No. 2 Canada loco R'dam/A'dam per 100 K.G. 3)		MAIS La Plata loco R'dam/A'dam per 2000 K.G.		GERST 64/65 K.G. La Plata loco Rotterdam/ A'dam per 2000 K.G. 4)		LIJNZAAD La Plata loco R'dam/A'dam per 1960 K.G.		DRUIVEN Black Alicante p. KG. Westland		TOMATEN A p. 100 KG Westland		VROEGE AARD- APPELEN p. 100 KG. Groot- broek		RUND- VLEESCH (versch) Gem.v.3 kw. per 100 KG. Rotterdam		VARKENS- VLEESCH (versch) per 100 KG. Rotterdam	
	f.	o/o	f.	o/o	f.	o/o	f.	o/o	f.	o/o	f	o/o	f	o/o	f	o/o	f	o/o	f	o/o
1925	17,20	100,0	13,07	100,0	231,50	100,0	236,00	100,0	462,50	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1926	15,90	92,4	11,75	89,9	174,25	75,3	196,75	83,4	360,50	77,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1927	14,75	85,8	12,47	95,4	176,00	76,0	237,00	100,4	362,50	78,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1928	13,47	78,3	13,15	100,6	226,00	97,7	228,50	96,8	363,00	78,5	0,80	100,0	20,—	100,0	4,93	100,0	93,—	100,—	77,50	
1929	12,25	71,2	10,87	83,2	204,00	88,1	179,75	76,2	419,25	90,6	0,64	80,0	16,—	80,0	3,15	63,9	96,40	103,7	120,2	
1930	9,67	56,3	6,22	47,6	136,75	59,1	111,75	47,4	356,00	77,0	0,62	77,5	20,—	100,0	4,12	83,6	108,—	116,1	94,6	
1931	5,55	32,3	4,55	34,8	84,50	36,5	107,25	45,4	187,00	40,4	0,49	61,3	14,50	72,5	4,95	100,4	88,—	96,6	48,—	
1932	5,22	30,4	4,62	35,4	77,25	33,4	100,75	42,7	137,00	29,6	0,41	51,3	11,50	57,5	1,69	34,3	61,—	65,6	37,50	
Jan. 1931	6,52	37,9	4,—	30,6	84,50	36,5	86,25	36,5	207,50	44,9	—	—	—	—	—	—	96,—	103,2	56,—	
Febr. "	5,77	33,6	3,90	29,8	87,50	37,8	85,75	36,3	206,25	44,6	—	—	—	—	—	—	91,—	97,8	50,—	
Maart "	5,62	32,7	4,20	32,1	103,00	44,5	104,75	44,4	214,00	46,3	—	—	—	—	—	—	90,—	96,8	51,—	
April "	5,90	34,3	4,42	33,8	112,00	48,4	117,00	49,6	197,75	42,8	—	—	—	—	—	—	97,—	104,3	47,—	
Mei "	6,15	35,8	4,97	38,0	95,75	41,4	124,00	52,5	189,00	40,9	—	—	—	—	—	—	98,—	105,4	45,—	
Juni "	5,75	33,4	5,05	38,6	86,75	37,5	116,50	49,4	191,50	41,4	—	—	—	—	—	—	101,—	108,6	41,—	
Juli "	5,42	31,5	4,70	35,9	84,25	36,4	115,75	49,0	211,00	45,6	—	—	23,—	115,0	5,75	116,6	95,—	102,2	49,—	
Aug. "	4,97	28,9	4,02	30,8	74,50	32,2	119,50	50,6	185,50	40,1	0,65	81,3	8,50	42,5	4,15	84,2	94,—	101,1	54,—	
Sept. "	4,77	27,8	4,27	32,7	68,00	29,4	97,00	41,1	164,25	35,5	0,48	60,0	9,—	45,0	—	—	84,—	90,3	50,—	
Oct. "	5,—	29,1	4,47	34,2	68,50	29,6	94,75	40,1	160,25	34,6	0,34	42,5	17,50	87,5	—	—	75,—	80,6	49,—	
Nov. "	5,82	33,9	5,47	41,9	81,00	35,0	114,50	48,5	169,75	36,7	—	—	—	—	—	—	72,—	77,4	48,—	
Dec. "	4,92	28,6	4,95	37,9	69,25	29,9	111,25	47,1	145,75	31,5	—	—	—	—	—	—	70,—	75,3	43,—	
Jan. 1932	5,05	29,4	5,07	38,8	71,25	30,8	114,00	48,3	142,50	30,8	—	—	—	—	—	—	70,—	75,3	40,—	
Febr. "	5,30	30,8	5,07	38,8	74,00	32,0	108,50	46,0	142,25	30,8	—	—	—	—	—	—	68,—	73,1	34,—	
Maart "	5,52	32,1	5,80	44,4	86,75	37,5	118,00	50,0	143,25	31,0	—	—	—	—	—	—	67,—	72,0	32,—	
April "	5,65	32,7	6,22	47,6	88,75	38,3	124,50	52,8	135,25	29,2	—	—	—	—	—	—	63,—	67,7	28,—	
Mei "	5,60	32,6	5,30	40,5	78,00	33,7	116,00	49,2	130,25	28,2	—	—	—	—	—	—	63,—	67,7	26,—	
Juni "	5,22	30,4	4,15	31,7	80,75	34,9	105,75	44,8	128,75	27,8	—	—	—	—	—	—	67,—	72,0	34,—	
Juli "	4,90	28,5	4,—	30,6	78,75	34,0	100,25	42,5	129,75	28,1	—	—	15,50	77,5	2,07	42,0	64,—	68,8	35,50	
Aug. "	5,20	30,2	4,07	31,2	77,50	33,5	98,25	41,6	133,00	28,8	0,56	70,0	8,—	40,0	1,31	26,6	62,—	66,7	40,50	
Sept. "	5,47	31,8	4,20	32,1	78,50	33,9	88,50	37,5	150,75	32,6	0,37	46,3	5,50	27,5	—	—	55,—	59,1	42,50	
Oct. "	5,25	30,5	3,92	30,0	74,50	32,2	79,50	33,7	138,25	29,9	0,30	37,5	17,—	85,0	—	—	51,—	54,8	44,—	
Nov. "	4,90	28,5	3,90	29,8	71,25	30,8	79,00	33,5	135,25	29,2	—	—	—	—	—	—	53,—	57,0	46,—	
Dec. "	4,72	27,5	3,80	29,1	66,25	28,6	75,25	31,9	135,00	29,2	—	—	—	—	—	—	53,—	57,0	46,—	
Jan. 1933	4,95	28,8	3,75	28,7	73,00	31,5	75,25	31,9	136,50	29,5	—	—	—	—	—	—	50,50	54,3	44,75	
Febr. "	4,77	27,8	3,70	28,3	71,00	30,7	74,75	31,7	130,25	28,2	—	—	—	—	—	—	49,25	53,0	45,—	
Maart "	5,05	29,4	3,82	29,3	73,50	31,7	76,25	32,3	130,50	28,2	—	—	—	—	—	—	46,50	50,0	46,—	
April "	5,15	29,9	3,75	28,7	72,75	31,4	71,25	30,2	129,50	28,0	—	—	—	—	—	—	49,50	53,2	48,25	
Mei "	5,40	31,4	3,77	28,9	70,50	30,5	73,25	31,0	146,75	31,7	—	—	—	—	—	—	52,25	56,2	49,—	
Juni "	5,25	30,5	3,55	27,2	66,00	28,5	75,75	32,1	163,25	35,3	—	—	—	—	—	—	51,25	55,1	48,—	
Juli "	5,82	33,9	3,85	29,4	64,25	27,8	78,00	33,1	176,25	38,1	—	—	13,55	67,8	0,83	16,8	49,25	53,0	48,50	
7 Aug. "	5,85	34,0	3,50	26,8	61,50	26,6	70,00	29,7	165,00	35,7	0,48	60,0	13,33	66,7	0,77	15,6	48,—	51,6	49,50	
14 "	5,20	30,2	3,50	26,8	61,50	26,6	68,50	29,0	160,00	34,6	0,38	47,5	9,14	45,7	0,95	19,3	48,—	51,6	49,50	
21 "	5,10	29,7	3,60	27,5	61,00	26,3	68,00	28,8	162,00	35,0	0,40	50,0	5,09	25,5	0,90	18,3	50,—	53,8	49,—	

1) Men zie voor de toelichting op dezen staat de nos. van 8, 15 Aug. 1928, 25 Febr. 1931 en 15 Febr. 1933. 2) Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2. van Jan. 1931 tot vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 K.G. Zuid-Russische. 4) Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2. van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 uit de gemiddelde prijzen van April, Mei en Juni van het betreffende jaar. 5) 5 Aug. 6) 11 Aug. 7) 18 Aug. 8) 4 Aug. 9) 10 Aug. 10) 17 Aug.

Vervolg STATISTISCH OVERZICHT

	MINERALEN						TEXTIELGOEDEREN										DIVERSEN			
	STEENKOLEN Westfaalsche/ Hollandsche bunkerkolen, ongezeefd f.o.b. R'dam/A'dam per 1000 K.G.		PETROLEUM Mid. Cont. Crude 33 t/m 33,9 ^o Bé s.g. per barrel		BENZINE Gulf exp. 64/66 ^o §cts. per U.S. gallon		KATOEN				WOL gekamde Australische, Merino, 64's Av. loco Bradford per lb.		WOL gekamde Australische, Crossbred Col- onial Carded, 50's Av. loco Bradford per lb.		KOE- HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pnd.		KALK- SALPETER Gld. per 100 KG. netto			
	f.	o/o	§	o/o	§cts.	o/o	§ cts.	o/o	pence	o/o	pence	o/o	pence	o/o	pence	o/o	f.	o/o	f.	o/o
1925	10,80	100,0	1,68	100,0	14,86	100,—	23,25	100,0	29,27	100,—	9,35	100,—	55,00	100,0	29,50	100,0	34,70	100,0	12,—	100,0
1926	17,90	165,7	1,89	112,5	13,65	91,9	17,55	75,5	16,24	55,5	6,30	67,4	47,25	85,9	24,75	83,9	28,46	82,0	11,61	96,8
1927	11,25	104,2	1,30	77,4	14,86	100,—	17,50	75,3	16,78	57,3	7,27	77,8	48,50	88,2	26,50	89,8	40,43	116,5	11,48	95,7
1928	10,10	93,5	1,20	71,4	9,98	67,2	20,00	86,0	19,21	65,6	7,51	80,4	51,50	93,6	30,50	103,4	47,58	137,1	11,48	95,7
1929	11,40	105,6	1,23	73,2	10,—	67,3	19,15	82,4	17,05	58,2	6,59	70,5	39,—	70,9	25,25	85,6	32,25	92,9	10,60	88,3
1930	11,35	105,1	1,12	66,7	8,77	59,0	13,55	58,3	12,—	41,0	3,92	41,9	26,75	48,6	16,25	55,1	25,36	73,1	9,84	82,0
1931	10,05	93,1	0,58	34,5	5,04	33,9	8,60	37,0	7,33	25,0	3,08	33,0	21,50	39,1	12,00	40,7	18,65	53,7	8,61	71,8
1932	8,00	74,1	0,81	48,2	4,50	30,3	6,45	27,7	5,21	17,8	3,11	33,3	16,00	29,1	8,50	28,8	11,15	32,1	6,15	51,3
Jan. 1931	10,30	95,4	0,85	50,6	6,08	40,9	10,30	44,3	8,31	28,4	3,09	33,1	21,25	38,6	12,00	40,7	24,63	71,0	10,11	84,3
Febr. "	10,30	95,4	0,85	50,6	6,14	41,3	10,95	47,1	9,58	32,7	3,55	38,0	21,75	39,5	12,00	40,7	22,50	64,8	10,21	85,1
Maart "	10,30	95,4	0,66	39,3	6,07	40,9	10,90	46,9	9,70	33,1	3,56	38,1	25,25	45,9	14,50	49,2	22,25	64,1	10,21	85,1
April "	10,15	94,0	0,53	31,5	5,66	38,1	10,25	44,1	8,68	29,7	3,31	35,4	24,50	44,5	14,50	49,2	22,25	64,1	10,21	85,1
Mei "	10,00	92,6	0,53	31,5	5,37	36,2	9,40	40,4	8,18	27,9	3,01	32,2	23,50	42,7	13,00	44,1	21,75	62,7	10,21	85,1
Juni "	10,00	92,6	0,34	20,5	4,24	28,5	9,10	39,1	7,54	25,8	3,01	32,2	22,00	40,0	12,50	42,4	19,13	55,1	10,21	85,1
Juli "	10,00	92,6	0,24	14,3	3,40	22,9	9,25	39,8	7,73	26,4	3,35	35,8	22,25	40,5	12,50	42,4	20,25	58,4	8,26	68,8
Aug. "	10,00	92,6	0,43	25,9	3,94	26,5	7,20	31,0	5,94	20,3	2,59	27,7	22,25	40,5	12,00	40,7	18,75	54,0	7,—	58,3
Sept. "	10,00	92,6	0,56	33,2	5,50	37,0	6,55	28,2	5,77											

AN GROOTHANDELSPRIJZEN¹⁾

Table with columns for ZUIVEL EN EIEREN (Boter, Kaas, Eieren) and METALEN (Koper, Lood, Tin, IJzer, Gieterij-IJzer, Zink, Goud, Zilver). Rows list months from 1925 to 1933 with prices in f. and %.

1) 6 Sept. 1932 79 K.G. La Plata. 2) Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2, van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74 5/8 K.G. Hongaarsche 4/5 K.G. Zuid-Russische. 3) 23 Mei-19 Sept. 1932 No. 3 Canada. Van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 K.G. Zuid-Russische. 4) De jaargemiddelden zijn berekend

AN GROOTHANDELSPRIJZEN.

Table with columns for BOUWMATERIALEN (Vurenhout, Steenen) and KOLONIALE PRODUCTEN (Cacao, Copra, Koffie, Rubber, Suiker, Thee). Rows list months from 1925 to 1933 with prices in f. and %.

N.B. Alle Pondnootering vanaf 21 Sept. '31 zijn op goudbasis omgerekend; de Dollarnooteringen vanaf 20 April '33 zijn in verhouding van de depreciatie van den Dollar t.o.v. den Gulden verlaagd.

Op Java verlaagde de N.I.V.A.S. hare officiële verkoopprijzen voor-Superieur Oogst 1932 tot f 5.75 met reducties van f 0.75 voor de Westkust en f 0.25 voor de Oostkust van Britsch-Indië, teneinde aan de concurrentie van Engelsche raffineerde het hoofd te kunnen bieden.

De afdoeningen gedurende de laatste week bedroegen 9000 tons Superieur en 1400 tons bruine suiker.

De uitvoeren van Java gedurende Juli hebben bedragen 98.000 tons tegen 107.000 tons in 1932.

Hier-te-lande-was-de markt-eveneens zeer flauw. Op den laatsten beursdag trad een verbetering in van f 1/8 in en luiden de slotnoteeringen voor Aug. f 4%, Dec. f 5%, Mrt. f 5% en Mei f 5%.

KOFFIE.

In de kalme stemming, waarin het artikel reeds zoo langen tijd verkeert, kwam ook in de afgelopen week geen verandering. De kost- en vrachtaanbiedingen van Brazilië liepen voor Santos circa 15 dollarcenten terug, terwijl die voor Robusta ongeveer 5 dollarcenten lager kwamen. Aangezien bovendien de dollarkoers ongeveer 2% inzakte, komen de offertes van Brazilië den Nederlandschen importeurs in elk geval weder enkele procenten lager te staan dan een week geleden.

Uit de gisteren bekend geworden weekstatistiek van Brazilië is gebleken, dat in de vorige week van Santos naar Europa verscheept zijn 82.000 balen tegen 65.000 balen in de week daarvoor en naar de Vereenigde Staten 139.000 balen tegen 62.000 balen. Verscheept werden van Rio naar Europa 16.000 balen tegen 55.000 balen en naar de Vereenigde Staten 16.000 balen tegen 12.000 balen. Als verkocht door Santos worden opgegeven naar Europa 94.000 balen tegen 77.000 balen en naar de Vereenigde Staten 140.000 balen tegen 77.000 balen.

Als vernietigd in de vorige week worden opgegeven 30.000 balen te Santos. In het vorige Overzicht hebben wij reeds medegedeeld, dat de Nationale Koffie-Raad officieel heeft bekend gemaakt, dat vanaf het begin der vernietiging in den aanvang van 1931 tot 31 Juli 1933 in totaal vernietigd zijn 19.688.000 balen. Het blijkt thans, dat het Nationale Koffie-Departement van Brazilië heeft ondervonden, dat aan de door of namens dit Departement gepubliceerde cijfers betreffende de voorraden en de vernietigde hoeveelheden vaak getwijfeld wordt en dat die twijfel openlijk is uitgesproken. Dit valt af te leiden uit een-dezer dagen uit Rio ontvangen telegram, mededeelende, dat het Koffie-Departement in onderhandeling is over de benoeming van een speciale commissie, welke de koffievoorraden in geheel Brazilië zal moeten controleren. Die commissie zal waarschijnlijk worden samengesteld uit vertegenwoordigers van een bekende Britsche Accountants-firma en van de bankiersfirma J. Henry Schröder & Co. in vereeniging met Braziliaansche accountants, de Bank van Brazilië en het bedoelde Departement. Het telegram sluit met de mededeeling, dat verwacht wordt, dat de uitkomst van het onderzoek der commissie allen tot nu toe gerezen twijfel betreffende de voorraden zal doen verdwijnen. Of het reeds tot instelling van de commissie gekomen is, is nog niet bekend; doch dat een verificatie der voorraden in een land, zoo uitgestrekt als Brazilië, niet eenvoudig zal zijn, valt licht te begrijpen.

Een officieel telegram uit Rio heeft bericht, dat de in de binnenlandsche pakhuizen van den Staat Rio teruggehouden voorraden op 31 Juli bedroegen 45.000 balen tegen 125.000 balen op 30 Juni, wat dus een vermindering beteekent van 80.000 balen in de maand Juli.

Uit particuliere berichten blijkt, dat op het oogenblik ook in Brazilië de meening begint baan te breken, dat verbetering van de kwaliteit, beperking van de productie, vervanging van koffieboomen door andere cultuurplanten of door ontginning van de in den bodem aanwezige delfstoffen de voorkeur verdient boven de tot nu toe gevolgde methode tot verdediging van de prijzen door terughouding van de koffie voor latere jaren en door het opnemen van groote leeningen. Voor het productieland zelf en voor den geheelen internationalen koffiehandel is te hopen, dat deze berichten waarheid bevatten. Het zou beteekenen, dat de Brazilianen eindelijk beginnen verstandig te worden.

De kost- en vrachtaanbiedingen van Santos zijn op het oogenblik, onder aftrek van het op circa 15 dollarcenten geschatte voordeel van de bijlevering van de bekende bonus van 10%, voor gewoon goed beschreven Superior Santos op prompte verscheping ongeveer \$ 9.95 a 10.15 per cwt. en voor dito Prime ongeveer \$ 10.20 a 10.40. Voor Rio type New-York 7 met beschrijving, prompte verscheping, komen de offertes, op dezelfde wijze berekend, uit op on-

geveer \$ 8.50 a 8.55. Bij den dollarkoers van heden staan deze aanbiedingen gelijk met onderstaande prijzen in goud-dollars:

Santos Superior	—	\$ 7.25 a 7.40
„ Prime	—	„ 7.45 a 7.60
Rio 7	—	„ 6.20 a 6.25

wat voor Santos, in vergelijking met een week geleden, 0.20 a 0.25 en voor Rio 0.10 a 0.15 goud-dollar per cwt. lager is.

De prijzen in de eerste hand in Nederlandsch-Indië zijn voor de ongewasschen Sumatra Robusta-soorten een fractie hooger dan een week geleden, doch voor gewasschen Robusta zijn de prijzen vrijwel onveranderd. De noteeringen zijn thans aan te nemen op:

Palembang Robusta, Augustus/September verscheping, 12% ct.; Benkoelen Robusta, Augustus/September verscheping, 12% ct.; Mandheling Robusta, Augustus/September verscheping, 14 ct.; W.I.B. f.a.q. Robusta, Augustus/September verscheping, 17 ct., alles per 1/2 K.G., cif, uitgeleverd gewicht, netto contant.

Aan de Rotterdamsche termijnmarkt liepen de noteeringen 1/8 a 3/8 ct. terug. Augustus noteert thans 13; September 12 1/2, December 12 1/2, Maart 12% en Mei 12 7/8 ct.

De officiële loco-noteering van Superior Santos werd alhier verlaagd van 21 op 20 1/2 ct. en die van Robusta van 21 1/2 op 20 ct., alles per 1/2 K.G.

De slot-noteeringen te New-York waren:

	Gemengd contract (basis Rio No. 7)				Santos contract (basis Santos No. 4)			
	Sept.	Dec.	Mrt.	Mei	Sept.	Dec.	Mrt.	Mei
21 Augustus	\$ 5.52	5.75	5.90	5.98	8.02	8.23	8.35	8.44
14 Augustus	„ 5.57	5.80	5.90	5.99	7.84	8.06	8.12	8.19
7 Augustus	„ 5.75	5.98	6.09	6.15	7.95	8.16	8.25	8.32
1 Augustus	„ 5.66	5.78	5.90	5.98	7.73	7.91	8.02	8.07

Rotterdam, 22 Augustus 1933.

STEENKOLEN.

Buitenlandsche marktberichten spreken steeds weer van veel te groote voorraden, vnl. in stukkolen, waardoor orders voor noten dikwijls slechts konden worden geaccepteerd, wanneer gelijktijdig stukkolen afgenomen werden.

Er waren verschillende belangrijke aanvragen van Spoorwegen en andere groote consumenten op de markt; een groot gedeelte der orders ging naar Wales, echter niet zonder hevigen concurrentiestrijd, o.a. met Polen.

In Polen werden de loonen der mijnwerkers verlaagd en men beweert, dat het verschil 4 d. per ton kolen zou uitmaken, waardoor Poolse kolen natuurlijk zeer concurrerend aangeboden kunnen worden. Engeland vreesd zelfs weer verlies van een gedeelte der Scandinavische orders.

De staking in de anthracietmijnen in Wales was van korten duur en van geen beteekenis, het werk werd inmiddels hervat. De voorraden waren groot genoeg om eenige dagen stopzetting der productie te kunnen verdragen.

De prijzen zijn:

Northumberland ongezeefde f	6.85
Durham ongezeefde	„ 7.25
Cardiff 2/3—1/3	„ 8.45
Schotsche gezeefde prime Lothians	„ 7.10
Yorkshire gew. Singles	„ 6.45
Westfaalsche Veförder	„ 8.25
„ Vlamstukken I	„ 9.—
„ Smeenootjes	„ 8.75
„ Gasvlamförder	„ 8.25
„ Gietcokes	„ 11.—
Hollandsche Eierbriketten	„ 13.—

alles per ton van 1000 K.G. franco station Rotterdam/Amsterdam. Ongezeefde bunker-kolen fob. Rotterdam/Amsterdam f 7.—. Markt: flauw. 22 Aug. 1933.

INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN.

Bedrijfsleven en de strijd tegen de Armoede in Nederland

door Dr. CH. A. VAN MANEN.

Prijs ingenaaid f 3,—. Gebonden f 4,75.

Voor leden der Vereeniging en geabonneerden op het Weekblad wordt dit werk beschikbaar gesteld tegen den prijs van f 2,50 ingenaaid en f 4,— gebonden.

Bestellingen richt men tot het Secretariaat van het Instituut, Pieter de Hoochweg 122, onder gelijktijdige remise per postwissel of op postchèque en girorekening No. 8408, Rotterdam.